

DESPETRIFICAR LA TRADICIÓ, REESCRIURE LA REALITAT: LES
POSSIBILITATS DE LA LITERATURA COMPARADA EN L'EDUCACIÓ
SECUNDÀRIA

Una proposta didàctica interliterària per l'assignatura de Llengua Catalana i
Literatura a 4t d'ESO

Diana Monsó Cadena

Màster de Formació del Professorat en l'especialitat de Llengua i Literatura
Catalana – Universitat Oberta de Catalunya (UOC)

Mentora del centre: Antònia Cañadas Rodríguez

Directora del treball: Meritxell Roura Ter

Juny 2024

*Fins que els lleons no tinguin els seus propis historiadors,
les històries sobre la caça sempre glorificaran el caçador.*

Proverbi africà

Resum

Quins són els referents literaris de l'alumnat als llibres de text de l'assignatura de Llengua i Literatura Catalana? Per què el cànon literari conté uns autors i no uns altres? A partir d'un estudi de cas del llibre que s'utilitza a 4t d'ESO a un centre concertat del Barcelonès, el present Treball de Final de Màster analitza els biaixos culturals que encara perviuen en l'ensenyament de la literatura i investiga les possibilitats de la literatura comparada en l'educació secundària, entenent-la com un mètode educatiu que ens permet desdibuixar les fronteres entre països i temps històrics i incloure al currículum aquelles veus que s'escapen del cànon tradicional, aproximant així la literatura als interessos i el context social de l'alumnat. Mitjançant els resultats d'aquesta recerca, i amb l'objectiu de cobrir les absències detectades i construir un currículum igualitari i transversal, proposo una intervenció didàctica interliterària a l'aula a partir d'un tema literari concret, el noucentisme, vinculant-lo a la veu de Lola Anglada i l'anàlisi literària feminista. Finalment, aquesta recerca serà contrastada amb les opinions de l'alumnat, recollides a través d'un qüestionari.

Paraules clau: literatura comparada, estudis de gènere, inclusió curricular, literatura catalana, interculturalitat

Abstract

Which are the students' literary references in the textbooks of the Catalan Language and Literature subject? Why does the literary canon contain some authors and not others? Based on a case study of the book that is used in the 4th year of ESO at a charter centre in the Barcelona area, this Master's Thesis analyses the cultural biases that still survive in the teaching of literature and investigate the possibilities of comparative literature in secondary education, understanding it as an educational method that allows us to blur the borders between countries and historical times while including in the curriculum those voices that escape the traditional canon, thus bringing literature closer to the students' interests and social context. Through the results of this research, and with the aim of filling the gaps detected and building an egalitarian and transversal curriculum, I propose an interliterary didactic intervention in the classroom based on a specific literary theme, *noucentisme*, linking it to the voice of Lola Anglada and feminist literary analysis. Finally, this research will be contrasted with the students' opinions, collected through a questionnaire.

Key words: comparative literature, gender studies, curricular inclusion, Catalan literature, interculturality

Índex

I. Introducció: la literatura és una finestra oberta al món.....	6-7
II. Problema, pregunta de recerca i objectius.....	8-9
III. Estat de la qüestió i marc teòric i normatiu	
III. I. De què parlem quan parlem de literatura comparada.....	10-11
III. II. Estat de la qüestió: estudis previs de la literatura comparada a l'educació secundària.....	11-13
III. III. Marc normatiu: la literatura catalana a 4t d'ESO.....	13-15
IV. Metodologia	
IV. I. Context investigat.....	16
IV. II. Tècniques i instruments de recollida de dades.....	16-17
IV. III. Aspectes ètics.....	17-18
IV. IV. Estratègia analítica.....	18
IV. V. Anàlisi de la implementació de la planificació del treball de camp.....	18-19
IV. VI. Limitacions de la investigació.....	19
V. Resultats del procés d'anàlisi.....	20-22
VI. Proposta d'implementació: el noucentisme de Lola Anglada.....	23-26
VII. Discussió dels resultats.....	27-29
VIII. Conclusions: un nou horitzó per l'educació literària.....	30-31
XIX. Bibliografia.....	32-33
X. Annexos	
X. I. Annex 1: anàlisi del llibre de text de Llengua Catalana i Literatura per unitats i a través de gràfics.....	1-6
X. II. Annex 2: diapositives de la sessió sobre el noucentisme.....	7-11

X. III. Annex 3: fragments treballats a la sessió sobre el noucentisme...	12-14
X. IV. Annex 4: pluja d'idees de les característiques del noucentisme.....	15
X. V. Annex 5: preguntes i respostes del qüestionari.....	16-21

I. Introducció: la literatura és una finestra oberta al món

La lectura ens aboca a mons que ens poden resultar tant propers com desconeguts, personatges que ens interpel·len més enllà de la pàgina escrita i reflexions que ens fan més lliures i ens ajuden a trobar la nostra pròpia paraula. I no només això: la lectura ens proporciona un alè introspectiu enmig de la confusa velocitat dels calendaris, les pantalles i la virtualitat. La història de la literatura, com a contrapès, ens obre les portes a poder contextualitzar tots aquests mons dins de la nostra temporalitat històrica, ajudant-nos a comprendre que potser allò que al principi no ens semblava predeterminat compta amb unes arrels socioculturals ben precises. Davant la por que tots aquests mons es perdin i que l'alumnat cada dia tingui més dificultats a l'hora de reconèixer el poder que la lectura li confereix, veient-se reduïda a descripcions de vídeos o fotografies, des del principi que he tingut clar que el meu Treball de Final de Màster ha d'estar relacionat amb la literatura. Tenint present que vaig cursar el Grau en Humanitats a la Universitat Pompeu Fabra i actualment també estic realitzant un Màster en Literatura Comparada: Estudis Literaris i Culturals a la Universitat Autònoma de Barcelona, la literatura no només és l'àmbit que més m'interessa, sinó que també és el camp on considero que la meua recerca i investigació pot ser més profitosa. Sempre he considerat que aprendre a llegir ha de ser un dels pilars de l'educació, perquè la manera en què interpretem un text és paral·lela a la manera en què posteriorment acabarem llegint la nostra vida i, en conseqüència, el nostre rol com a éssers socials i polítics.

Partint d'aquesta reflexió, i davant la manca d'interès que, durant la meua estada de pràctiques a un centre de secundària, he detectat que l'alumnat mostra vers la lectura i l'estudi de la literatura, en el present treball plantejo una proposta didàctica que posi en relació els textos tradicionals de la literatura catalana amb altres textos que no han estat canonitzats i, també, altres manifestacions artístiques no occidentals, emfatitzant el tractament de diferents qüestions de gènere mitjançant la comparatística. Així, a través d'un exercici de literatura comparada, l'alumnat pot veure l'impacte de la literatura en la societat, tant a casa nostra com arreu del món, i com la paraula és una font d'agència, de reivindicació i de dignitat. La meua investigació s'emmarca en un context coeducador competencial i, sobretot, transversal, ja que els textos ens obren les portes a poder vincular l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura a la de Socials i Història de l'Art (en aquest cas). Per acotar la recerca, he decidit enfocar el meu TFM al curs de 4t d'ESO del centre on he realitzat l'estada de pràctiques, on he detectat que l'alumnat no se sent interpel·lat per la literatura: com que ens trobem davant d'un cas pràctic que, si bé podria considerar-se com una mostra producte d'una situació general, no deixa de ser un cas particular, és necessari realitzar, també, una investigació del context sociocultural del centre, incloent-hi qüestions lingüístiques i culturals. Per l'alumnat, la comparatística podria ser una porta d'entrada suggestiva i captivadora a l'estudi de la literatura, ja que els

permetria veure la seva utilitat com a font escrita i, sobretot, el poder de reflexió que atorga tant a qui l'escriu com a qui la llegeix.

II. Problema, pregunta de recerca i objectius

Als centres de secundària, la literatura s'acostuma a ensenyar des d'una perspectiva limitada al territori nacional: només cal donar un cop d'ull al nom de les assignatures de literatura a l'institut (literatura catalana, literatura castellana, etc.) per adonar-nos-en. Tot i que podem entendre aquesta distribució com una convenció, circumscriure una obra al seu territori i temps històric és privar-nos de la riquesa de poder vincular-la a altres obres que li són similars però que, per qüestions de fronteres, pertanyen a altres tradicions literàries. Durant l'estada de pràctiques que he realitzat a un centre de la comarca de Barcelona, juntament amb la meva pròpia experiència com a estudiant que només fa cinc anys que va acabar el Batxillerat, he detectat que l'alumnat no té l'hàbit lector consolidat, no es llegeix els llibres de lectura a casa i, fins i tot quan pot triar el llibre obligatori per llegir, no sap a on recórrer. Aquesta actitud és simptomàtica d'una problemàtica general: l'alumnat no sap per què s'ha de llegir, quins són els beneficis de la lectura, què en poden aprendre i com és que pot arribar a agradar-los-hi. Reconec, però, que tampoc m'estranya, ja que la pantalla està substituint a la pàgina (també dins la mateixa aula) i si no eduquem per mostrar totes les riqueses de la lectura, el llenguatge i la reflexió, les noves generacions aniran perdent el gust per la paraula escrita. Per tant, és necessari ensenyar la literatura des d'una perspectiva molt més àmplia, situant l'obra en el seu context i vinculant-la directament al procés d'aprenentatge de l'alumnat a través de referències a altres assignatures. Considerant totes aquestes qüestions, la meva investigació parteix d'una pregunta de recerca molt concreta: "A partir d'una anàlisi quantitativa del llibre de text de Llengua catalana i Literatura de 4t d'ESO del centre on he realitzat les pràctiques, quines són les absències més destacades per raons culturals i de gènere i com podem sufragar-les a través de la literatura comparada?". Per començar a treballar, la meva hipòtesi és que el llibre de text presenta una versió esbiaixada de la història de la literatura perquè només inclou aquells autors canonitzats per la tradició i ignora les altres veus que també participaren, amb obres de qualitat similar, en la construcció d'una cultura literària catalana determinada.

Mitjançant aquesta pregunta de recerca, els objectius que em plantejo resoldre al llarg del treball són els següents:

- Investigar els beneficis d'incorporar l'ensenyament de la literatura comparada als centres de secundària com a motor per potenciar la lectura, l'anàlisi literària i la comprensió lectora.
- Analitzar els autors i autores que apareixen al llibre de Llengua i Literatura Catalana de 4t d'ESO del centre on he realitzat les pràctiques segons el seu gènere, origen i llengua literària, fomentant el vincle entre la literatura catalana i la literatura universal i concebant els corrents literaris com manifestacions artístiques que no estan limitades a un únic territori o llengua, sinó que s'alimenten entre elles.

- Plantejar una proposta didàctica basada en la comparatística com a mètode d'anàlisi literària a partir d'un tema del llibre de Llengua Catalana i Literatura de 4t d'ESO de l'Editorial Santillana, procurant que pugui vincular-se a altres assignatures del curs i aproximant-la a la realitat social, cultural i històrica de l'alumnat.

III. Estat de la qüestió i marc teòric i normatiu

III. I. De què parlem quan parlem de literatura comparada

La literatura neix quan és llegida, no quan és escrita: rere els grans tòpics de la literatura universal hi som nosaltres, com a audiència, que els rebem i decidim atorgar-los-hi un sentit determinat. Això ens confereix, com a lectors i lectores (i, per tant, també com a docents), un gran poder, el poder de la recepció, el qual es pressuposa com a indispensable per qualsevol anàlisi interliterària, ja que és el públic qui ha d'anar més enllà i relacionar l'obra amb altres qüestions formals, discursives o sociopolítiques i culturals (Jauss, 1976). La literatura comparada ha estat definida de diverses maneres al llarg de la seva (curta) història, i és precisament aquesta absència d'una definició oficial que marca el seu caràcter flexible, obert i adaptatiu (Ballester & Ibarra, 2008). Segons Morales, la comparatística és una disciplina d'estudi que contribueix a un enfocament plural i global del fet literari, abastint tant la teoria com la història i la crítica literària: implica, així, una dissolució de les fronteres entre nacions, cultures i idiomes, transcendint el marc monocultural i monolingüe que segueixen moltes de les assignatures de literatura dels instituts (1999, p. 47)¹. La literatura comparada també implica l'establiment d'una metodologia d'estudi que s'interrelaciona amb la història, la psicologia, la sociologia, l'antropologia i la filosofia, generant així tot un seguit de coneixements transversals i competencials que enforteixen la capacitat crítica i reflexiva de l'alumnat. Per tant, és una porta d'entrada a la conscienciació sobre totes les diferents formes d'habitar el món actual: una manera d'aproximar-nos a la realitat de la dona, les persones migrades o grups socials minoritzats també és a través del seu propi testimoni literari. La literatura comparada ens permet accedir a tots aquests textos, que poden parlar-nos des de les contradiccions de l'amor romàntic fins a l'establiment dels estereotips de gènere, a partir d'aquells fragments que ja coneixem a través dels llibres de text de secundària.

Davant d'una societat cada dia més globalitzada, intercultural i abocada als mitjans digitals, enfocar la literatura des d'una perspectiva comparatística ens permet tant incloure en els centres altres tradicions literàries més enllà del cànon occidental com obrir una finestra al diàleg i la reflexió que va més enllà de barreres temporals, socials o històriques (Ghilardi, 2013). Com indiquen Bassnett et al., a les s'acostuma a estudiar la llengua, la història i la literatura des d'un punt de vista positivista i historicista (1998, p. 11), de manera que la literatura comparada no només suposa un apropament crític a la literatura i altres manifestacions artístiques, sinó que, per definició, també proposa un paradigma acadèmic dialògic, multicultural i descentralitzat. En el present treball, entendrem

---

¹ Segons aquesta mateixa autora, l'estudi de la literatura comparada implica concebre l'anàlisi literària com un exercici en el qual un text es confronta a un altre (per diferència o semblança), un text s'interpreta com una relectura d'un altre text o un text s'analitza des de l'espai intertextual i cultural on s'inscriu (1999, p. 13).

la literatura comparada com l'estudi del text literari amb relació a altres textos literaris, siguin anteriors, contemporanis o posteriors a la seva producció, i amb relació a altres manifestacions artístiques provinents de l'àmbit de la pintura, la música, la fotografia o el cinema, entre altres. Aquestes associacions s'emmarquen dins del concepte d'intertextualitat, desenvolupat per Kristeva (1981) i Genette (1989), a partir de la idea que la paraula naix sempre del diàleg amb altres paraules.

III. II. L'estat de la qüestió: estudis previs de la literatura comparada a l'educació secundària

Quina incidència té la comparatística en l'ensenyament? Aquesta va ser la pregunta inicial que es va fer Deossa abans de començar a estudiar la presència de la literatura comparada com a estratègia didàctica als instituts de Medellín (Colòmbia), centrant-se especialment en l'ús que en fan els docents a la classe de llengua i literatura i quins beneficis presenta, en l'àmbit cognitiu, per l'alumnat. Les conclusions d'aquest estudi demostren que, encara que el professorat no utilitzi una metodologia comparatística sistemàtica, els resultats obtinguts quan aquesta s'aplica són millors que quan s'aposta per altres estratègies (2023, p. 8394-8395). Entre altres, es va observar que la literatura comparada millora les aptituds cognitives i lectores de l'alumnat i que és especialment beneficiosa perquè atorga certa llibertat al professorat per desvincular-se dels currículums oficials (externs i estandarditzats) per elaborar un pla d'estudi que parteixi de diagnòstics reals i contextuals, adaptats a les necessitats de l'alumnat. La majoria d'activitats proposades a l'aula impliquen, a més, el diàleg entre diversos membres de la classe, de manera que és el mateix alumnat qui capta les relacions entre els fragments i els seus respectius intertextos. Prenent aquest model com a exemple, la literatura comparada s'erigeix com una eina que converteix l'aula en un lloc on la paraula del professor o la professora no es jerarquitzava, sinó que s'igualava a la de la resta dels o les adolescents, els i les quals poden obrir-se a la interpretació personal de diversos discursos literaris i artístics. L'estudi també apunta que el professorat, al dur a terme una avaluació formativa i diagnòstica, no censura els errors de l'alumnat, sinó que es prenen com a punt de partida per facilitar que els i les joves puguin revisar les seves aptituds.

Aquesta no és l'única investigació que s'ha realitzat sobre l'impacte de l'ensenyament interliterari als centres educatius: Bojničanová (2021) va més enllà i proposa un ensenyament basat en la didàctica de la literatura comparada com una orientació innovadora no només en el camp de la literatura. En aquest cas, l'autora se centra en el sistema educatiu eslovac: l'alumnat desenvolupa les seves competències literàries a través de plans d'estudi basats en la literatura universal, en els quals també s'hi inclouen temes precedents de la literatura espanyola, com ara l'obra de Cervantes o d'altres autors del Segle d'Or. L'article

adverteix, però, del perill que, quan aquest alumnat decideix continuar els seus estudis a través d'una filologia, acaba concebut la literatura de la seva especialitat com una illa en un mar d'aigües desconegudes (p. 162). Per contra, defensa una educació centrada en l'estudi dels diferents gèneres, temes, formes i intertextualitats, que sempre ha d'anar unit a una perspectiva cultural i anticolonial; a més, també concep positivament la implementació d'un programa conjunt entre les assignatures de literatura, d'art i d'idiomes, de manera que la paraula escrita es pugui vincular a la sensibilitat artística de l'alumnat (p. 169). Així mateix, matisa que actualment també és imprescindible que la literatura comparada s'interrelacioni amb els recursos que ens proporcionen les TIC. Per part del professorat, l'autora constata que un ensenyament interliterari requereix una bona selecció de materials i textos per l'alumnat² i l'establiment d'objectius i estratègies de motivació emmarcades dins del nivell de coneixement dels i les joves (p. 170). Per tant, el meu projecte de recerca també parteix de l'observació que és indispensable configurar una proposta didàctica interliterària que pugui servir de guia i model per l'equip docent, basada en un pla concret i contextualitzada a la normativa curricular. Com Deossa, Bojničanová també subratlla el caràcter constructivista d'una metodologia comparatística: l'alumnat és lliure de modificar els seus propis esquemes de coneixement i el professor es converteix en un guia, mediador i acompanyant. Alhora, l'autora realça la idea que la base primordial de l'ensenyament literari ha de ser el mateix text, de manera que és primordial que l'equip docent proporcioni exercicis d'intertextualitat, orientats a una comprensió lectora crítica de l'obra o fragment, que permetin comprendre aquest mètode a l'alumnat (p. 171).

Per altra banda, la gran acadèmica espanyola que ha investigat els beneficis de la literatura comparada a les aules de secundària és Glòria Bordons, qui defensa un estudi literari basat en la interrelació de diversos gèneres i èpoques (posant el focus en l'època contemporània) i la inclusió de produccions tant escrites en llengua castellana com en les altres llengües oficials de l'estat espanyol (1997, p. 325). L'autora proposa un model didàctic que, en lloc de basar-se en una repartició nacionalista i identitaria, es configuri a partir dels grans tòpics de la literatura universal, entenent que van més enllà dels temes que s'han produït i es produeixen en un context occidental: per tant, suggereix una metodologia interlingüística i intercultural, beneficiosa per combatre des de les aules totes les discriminacions i desigualtats que també ens persegueixen fora dels centres de secundària. Bordons també subratlla que la major part del professorat no compta amb els recursos suficients per dur a terme un ensenyament interliterari, ja que prové de filologies en les quals només s'ha centrat en l'estudi d'una tradició literària específica. Contràriament, l'autora proposa la divisió de l'ensenyament literari en cinc grans grups, els quals serien

---

² En aquest sentit, Bojničanová proposa la incorporació de l'estudi de contes tradicionals o relats breus (fins i tot, provinents de la tradició oral) a les aules de secundària com a primer contacte de l'alumnat amb una metodologia interliterària.

la genologia, la temàtica, la morfologia, la internacionalitat i la historiografia (p. 328), i defensa que aquesta categorització ens permetria establir relacions causals entre autors i autores de diferents o mateixes èpoques, analitzar els punts de semblança i diferència en un mateix moviment i contrastar aspectes tant formals com temàtics entre diferents manifestacions literàries, que podrien entrar en conjunció amb altres produccions artístiques.

III. III. Marc normatiu: la literatura catalana a 4t d'ESO

Prenent el currículum de l'Educació Secundària Obligatòria com a model normatiu (Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, Decret 175/2022)³, la meua pregunta de recerca parteix de la competència clau en comunicació lingüística (CCL), segons la qual l'alumnat ha de comprendre, interpretar i valorar amb actitud crítica textos, en aquest cas, escrits i multimodals (CCL2) i llegir de manera autònoma obres rellevants de la literatura, posant-les en relació amb el seu context sociohistòric de producció, amb la tradició literària anterior i posterior i examinant l'empremta del seu llegat en l'actualitat (CCL4). Alhora, en tant que la present proposta didàctica pretén posar el focus en problemàtiques socials contemporànies, també contempla la competència ciutadana (CC), ja que l'alumnat analitza fets, normes i idees relatives a la dimensió social, històrica, cívica i moral de la pròpia identitat (CC1) i adopta un judici propi i argumentat davant de problemes ètics i filosòfics fonamentals i d'actualitat, afrontant amb actitud dialogant la pluralitat de valors, creences i idees, rebutjant tota mena de discriminació i violència (CC3). Per altra banda, aplicar l'ensenyament de la literatura mitjançant l'anàlisi interliterària a l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura ens permet abordar una educació transversal que complementa a altres assignatures com Llengua Castellana i Literatura, Socials o Anglès.

Com s'explicita al currículum, l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura prepara l'alumnat perquè sigui capaç de participar en la societat plural, plurilingüe i pluricultural del segle XXI i actuar en diferents contextos per aconseguir un bé individual, col·lectiu i global. Tractar obres, autors/es i gèneres del patrimoni universal, qüestionant-nos per què hi ha textos que han quedat fora d'aquest cànon i incloent-los sempre que ens ajudin a ampliar coneixements, és una via per desenvolupar, com s'indica al currículum, una ètica de la comunicació centrada en pràctiques no discriminatòries, el foment de la igualtat des d'una perspectiva de gènere i la gestió dialogada de conflictes. La present proposta didàctica possibilitaria l'ampliació dels imaginaris literaris de cada alumne, la qual contribueix a la cohesió social, l'educació intercultural i la coeducació. Així, la competència específica principal associada a l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura que s'implementaria mitjançant una programació didàctica vinculant

---

³ Les següents competències clau i específiques i els sabers són els mateixos que s'exposen al BOE (Ministerio de Educación y Formación Profesional, Decreto 217/2022).

els textos canònics de la literatura catalana a altres creacions literàries és la número 8 (CE8), ja que s'ocupa de llegir, interpretar i valorar obres o fragments literaris del patrimoni propi i universal, utilitzant un metallenguatge específic i mobilitzant l'experiència biogràfica i els coneixements literaris i culturals per establir vincles entre textos diversos que permetin conformar un mapa cultural i eixamplar les possibilitats de gaudir de la lectura. La literatura comparada ens ajuda a enfortir l'obra en consonància al seu context sociohistòric, mostrar la implicació de cada lector/a en la lectura i establir vincles entre els textos i altres manifestacions artístiques. A més, la present proposta també inclou la competència específica número 4 com a competència secundària (CE4), ja que es basa en la comprensió i interpretació de textos escrits i multimodals, reconeixent-ne el sentit global, les idees principals i la informació implícita i explícita, realitzant reflexions sobre aspectes formals i de contingut.

Dins de l'apartat d'educació literària, els sabers principals del currículum de l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura que es posen de relleu mitjançant una programació interliterària són els següents:

– Amb relació a la lectura guiada:

1. La lectura d'obres rellevants del patrimoni literari nacional i universal i de la literatura actual inscrites en itineraris temàtics o de gènere, que incloguin la presència d'autores i autors, en el context de l'aula i de l'entorn proper, i que permetin fer la transferència a altres situacions de caràcter literari i cultural amb vincles amb la pròpia vida
2. L'aplicació d'estratègies d'utilització d'informació sociohistòrica, cultural i artística bàsica que permetin construir la interpretació de les obres literàries.
3. La relació i comparació dels textos llegits amb altres textos, en aquest cas, escrits o multimodals, amb altres manifestacions artístiques i amb les noves formes de ficció en funció de temes, tòpics, estructures i llenguatges. Alhora, es valoren els elements de continuïtat i ruptura.

– Amb relació a la lectura autònoma:

1. L'aplicació d'estratègies de presa de consciència i verbalització dels propis gustos i identitat lectora en l'àmbit personal i social.
2. L'aplicació d'estratègies de mobilització de l'experiència personal, lectora i cultural que permetin establir vincles de manera argumentada entre l'obra llegida i aspectes de l'actualitat, així com amb altres textos i manifestacions artístiques.

La proposta didàctica del present treball parteix dels sabers de l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura per desenvolupar un model educatiu basat en la comparatística. Per exemplificar a través d'un tema específic

com podria aplicar-se aquest mètode a les aules, ens centrarem en el temari del noucentisme del llibre de text de 4t d'ESO, vinculant-lo, alhora, a altres assignatures, com Socials i Història de l'Art (Batxillerat). Els diferents textos que s'utilitzen, com veurem, compten amb una base comuna que, basada en els estudis de gènere, se centra en la reflexió al voltant de narratives que acostumen a quedar al marge dels discursos oficials i l'anàlisi del rol de la dona a través de la literatura. Paral·lelament, un dels punts essencials del projecte són els propis textos, considerant-los el punt de partida de tota anàlisi, concebent així el fragment literari com una font autosuficient de coneixement a partir del qual es poden deduir tendències de caràcter més generalista. Alhora, aquesta aproximació ens permet conceptualitzar el text des del seu vessant formal, fet indispensable per considerar la literatura com a disciplina acadèmica i no només com a document històric.

IV. Metodologia

IV. I. Context investigat

Amb relació als instruments que utilitzo per recollir les dades, he decidit centrar-me només en un llibre de text per poder acotar la recerca i focalitzar-la en un context específic. En aquest sentit, també considero remarcable que aquest estudi es realitza a les dues aules de 4t d'ESO d'un centre concertat situat a la comarca del Barcelonès, en un barri amb un alt nivell d'interculturalitat, de classe econòmica mitjana-baixa i on la major part de l'alumnat no té el català com a llengua materna. Partint d'aquest context, m'interessa sobretot analitzar el biaix cultural d'un llibre de text com el de Llengua Catalana i Literatura, i obrir el debat al voltant del sentit de mantenir unes assignatures delimitades a partir de raons lingüístiques, nacionals i "identitàries" en un món cada dia més plural, connectat i multicultural.

IV. II. Tècniques i instruments de recollida de dades

Amb relació a la pregunta d'investigació, el meu treball segueix el mètode quantitatiu perquè es basa en un estudi de cas d'un llibre de text de 4t d'ESO. Tenint en compte el temps i els recursos disponibles al meu abast, consideracions essencials a l'hora de plantejar qualsevol investigació (Fàbregues et al., 2016), el treball de camp m'ha permès identificar amb quina freqüència s'estableixen relacions interliteràries entre textos, autors/es i tradicions literàries i detectar, consegüentment, totes les absències que podríem incloure mitjançant una aproximació comparatística. Com explica Rodríguez-Gómez, l'estudi de cas no és un mètode quantitatiu ni qualitatiu per naturalesa (2018, p. 45), sinó que depèn de la perspectiva que se li doni: en aquest cas, de caràcter quantitatiu, perquè respon a una aproximació analítica a l'estudi de la literatura, basada en un mètode no experimental (com a investigadora, no puc controlar el llibre de text, però sí que puc descriure la realitat, analitzar relacions i categoritzar variables a partir de les dades –p. 26). L'estudi de cas ens permet recopilar informació, descobrir noves relacions entre conceptes, obtenir conclusions teòriques mitjançant casos específics i enfocar una recerca global i inclusiva. En aquest cas, l'he desenvolupat amb l'objectiu d'analitzar fins a quin punt el llibre de Llengua Catalana i Literatura segueix una lògica jeràrquica o vertaderament respon a les necessitats d'una societat intercultural, enfocant així el text escrit com un testimoni tant lingüístic com històric, el significat del qual podem ampliar mitjançant les relacions amb altres manifestacions artístiques.

Seguint les consideracions de Rodríguez-Gómez, la present recerca parteix d'una mirada constructivista, holística i atenta a les manifestacions culturals de la societat (2018, p. 35). Així, cerco comprendre un fenomen social (la falta d'interès en la lectura per l'alumnat) a partir d'un plantejament específic:

per què als instituts es presenta una literatura fragmentada per fronteres nacionals, ideològiques i idiomàtiques? En uns centres on cada dia hi ha més diversitat cultural, podria ser la literatura comparada una manera d'aproximar la paraula escrita a la realitat contextual de l'alumnat? Per poder il·luminar aquestes qüestions, però, és menester allunyar-nos del camp teòric per aproximar-nos al pràctic, a la realitat de les aules, i submergir-nos en l'estructura i temàtica dels llibres de text, ja que només podem detectar aquells elements que hi manquen a través dels que sí que hi tenen cabuda. Amb l'objectiu de crear una proposta didàctica interliterària i inclusiva, posant el focus en la transversalitat del currículum, la igualtat de gènere i la multiculturalitat de l'alumnat del centre on he dut a terme les pràctiques, el mètode d'investigació ens ha de permetre recollir unes dades objectives, materialitzades en gràfics circulars, a partir de les quals construir una resposta eficaç i coherent. L'estudi de cas m'obre les portes a poder analitzar l'estat de la qüestió: com exposen Rodríguez et al., implica «un procés d'indagació que es caracteritza per l'examen detallat, comprensiu, sistemàtic i en profunditat del cas objecte d'interès» (1999, p. 92), que posteriorment ens serviria per proporcionar més informació sobre el tema en qüestió i per reformular una generalització, de manera que el cas adopta un paper secundari i la seva aportació consisteix a generar dades que ens possibiliten il·lustrar un altre fenomen (ens trobem, per tant, davant d'una anàlisi qualitativa instrumental – Stake, 2005).

IV. III. Aspectes ètics

Al dur a terme una anàlisi quantitativa, és imprescindible assegurar el principi d'objectivitat, és a dir, presentar la informació de la manera més objectiva possible i garantir que totes les dades més destacables són accessibles per l'audiència. Per aquesta raó, incloc els resultats de totes les anàlisis, l'anotació de les seves limitacions i l'elaboració d'una bibliografia fiable, de manera que evito el plagi i em responsabilitzo èticament del meu treball. Paral·lelament, també explico la metodologia seguida de manera clara i concisa, així com els diferents procediments i tècniques de recollida d'informació portades a cap: cal ser transparent a l'hora d'argumentar per què s'ha arribat a una conclusió determinada, de manera que les dades no es puguin tergiversar ni inventar. Tota evidència empírica ha de ser delimitada en un marc teòric honest.

Per altra banda, la perspectiva de gènere hi està inclosa de manera transversal, ja que l'objectiu últim de la literatura comparada és il·luminar aquelles àrees del món literari que queden a l'ombra del cànon: es considera, en aquest sentit, que el fet comparatiu en si és indispensable perquè surtin a la llum. Conseqüentment, no utilitzo el masculí genèric (ofereix una visió esbiaixada de la realitat i la tradició literària), escric tots els noms amb els seus respectius cognoms i evito fer un ús sexista del llenguatge, respectant els pronoms de cada

individu i evitant caure en estereotips de gènere. El treball també inclou la perspectiva de gènere temàticament, ja que proposa una revisió de la història de la literatura que s'ensenya als llibres de text i, per tant, planteja una radiografia de l'hegemonia masculina i la subjugació femenina a partir dels mateixos textos.

IV. IV. Estratègia analítica

L'instrument principal per la recollida de dades és el llibre de text que s'utilitza al centre on he realitzat les pràctiques per l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura de 4t d'ESO (Grup Promotor, 2023, ISBN 9788413871981). Partint de l'estudi de cas com a tècnica d'investigació, el meu propòsit és classificar tots els fragments o poemes que apareixen al llibre tot posant el focus tant en l'origen de l'autor/a (va més enllà de la literatura europea?) com en el gènere de qui escriu, ja que tots aquests factors, tractats inequitàtament, han sigut (i encara poden ser) motiu de violència i discriminació, de manera que aquesta exclusió teòrica també es trasllada a la realitat de les aules, car bona part del jovent no es veu reflectit en els textos. Totes aquestes dades relatives al gènere, l'origen i la llengua literària de cada autor/a són calculades sobre el total de fragments del llibre. A partir de les mancances més destacables, el treball de camp consisteix en l'elaboració d'una proposta didàctica comparatística i transversal que busca donar cabuda a aquestes absències en una unitat teòrica particular.

IV. V. Anàlisi de la implementació de la planificació del treball de camp

Les fases del meu treball de camp són les següents:

1. Recopilar els diferents textos literaris i autors/es que apareixen al llibre de text de Llengua Catalana i Literatura de 4t d'ESO, classificant-los segons el gènere, la llengua i si apareixen associats a qualsevol altra manifestació artística. He escollit focalitzar-me en aquest curs perquè considero que l'alumnat ja ha assolit una certa maduresa literària i lingüística i una major autonomia a l'hora d'establir relacions entre diferents fragments.
Temporització: finals d'abril i primera setmana de maig.
2. Distribuir les dades obtingudes en gràfics circulars seguint les mesures d'investigació anotades anteriorment. És en aquesta fase que detecto en quins punts la diferència és més desigual.
Temporització: primera i segona setmana de maig.
3. A tall de resposta a la problemàtica detectada, i partint de les diferències localitzades a la fase anterior, ara toca elaborar una proposta didàctica

interliterària entre un apartat del llibre i fragments d'altres autors/es o tradicions (incloent-hi, també, material provinent d'altres manifestacions artístiques), donant cabuda a un major ventall de gèneres i cultures. He decidit que, per tal de ser coherent amb el temps que dispo, només treballaré sobre un dels temes del llibre, vinculat a la història de la literatura catalana: el noucentisme.

Temporització: tercera setmana de maig.

4. Elaborar una situació d'aprenentatge d'una sessió, de manera que la literatura comparada pugui incloure's en el dia a dia de l'aula i no hagi de quedar reduïda a projectes de llarga durada. Com ja he esmentat, l'aula de 4t del centre on he fet les pràctiques, composta per una mitjana de 30 alumnes, es caracteritza per una alta interculturalitat i absència d'alumnat catalanoparlant, de manera que és precisament aquesta varietat cultural el punt que s'hauria d'enfortir per tal que l'alumnat pogués abocar-se a altres rerefons socioculturals i econòmics.

Temporització: última setmana de maig.

5. Recollir la meua experiència a través d'un exercici d'autoreflexió, realitzat mitjançant un qüestionari respost per l'alumnat. L'objectiu és avaluar les possibilitats reals d'introduir l'ensenyament literari a les aules de secundària a partir de la teoria comparatística.

Temporització: primera setmana de juny.

IV. VI. Limitacions de la investigació

La gran limitació de la meua investigació és que aquest treball de camp només s'ha realitzat tenint en compte un llibre de text de Llengua Catalana i Literatura, i només d'un curs determinat. Tot i que això és necessari per incloure la recerca en un context específic, ben delimitat, i així poder obtenir conclusions precises, també és un impediment a l'hora d'establir respostes generals sistemàtiques. Malgrat això, no deixa de ser una via de reflexió per entendre els biaixos culturals dins del món de l'ensenyament, els quals encara es reflecteixen tant al currículum com a la realitat més immediata de tot l'alumnat. Una altra limitació de la meua investigació és que la recollida de dades no transmutarà en la creació d'una programació didàctica completa que repassi totes les unitats del llibre i hi apliqui una mirada inclusiva i decolonial, fet que queda més enllà de la intenció de la meua recerca, que es basa en la detecció de les absències més destacables del llibre de text de l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura i una proposta metodològica específica, centrada en una única unitat, per fer-los-hi justícia.

V. Resultats del procés d'anàlisi

El meu treball de camp ha consistit en una anàlisi del llibre de text de Llengua catalana i Literatura de 4t d'ESO del centre on he realitzat les pràctiques del Màster. Seguint el model d'anàlisi presentat a l'antic repte, aquests han siguts els resultats obtinguts, els quals presento a continuació de manera esquematitzada mitjançant percentatges i gràfics circulars⁴:

1. Quants autors hi ha? I, per tant, quantes autores hi ha?

Autors

Comprensió lectora: 15 autors (total: 17) = 88,23%

Història de la literatura: 101 autors (total: 117) = 86,32%

Autores

Comprensió lectora: 2 autores (total: 17) = 11,77%

Història de la literatura: 16 autores (total: 117) = 13,68%

Autors

Total = 116 autors de 134 = 86,57%

Autores

Total = 18 autores de 134 = 13,43%

2. Quants textos hi ha escrits per persones no-binàries?

0 textos

3. Quants autors hi ha d'origen occidental? I, per tant, quants autors escriuen des de territoris no occidentals?

Tots els autors/es són d'origen occidental.

3. 1. Quants autors escriuen originalment en català?

95,69% d'autors

3. 2. Quants autors escriuen originalment en castellà?

0 autors

3. 3. Quants autors escriuen originalment en anglès?

1 autor: Robert Louis Stevenson.

3. 4. Quants autors escriuen originalment en un altre idioma?

3 autors escriuen en francès: Émile Zola, Guillaume Apollinaire i André Breton.

1 autor escriu en italià: Filippo Tommaso Marinetti.

---

⁴ Els gràfics amb els diferents percentatges poden consultar-se a l'Annex 1.

En total, hi ha 5 autors que no tenen com a llengua original el català = 4,31% (respecte el total d'autors) / 3,73% respecte al total d'autors i autores.

4. Quantes autores hi ha d'origen occidental? I, per tant, quantes autores escriuen des de territoris no occidentals?

100% de les autores

4. 1. Quantes autores escriuen originalment en català?

100% de les autores

4. 2. Quantes autores escriuen originalment en castellà?

0 autores

4. 3. Quantes autores escriuen originalment en anglès?

0 autores

4. 4. Quantes autores escriuen originalment en un altre idioma?

0 autores

Aquestes dades són el producte d'una anàlisi dels i les autors i autores que apareixen a cadascuna de les unitats del llibre de text, així com del seu context social i lingüístic. Per dur a terme aquest escrutini, he anat recopilant tota la informació per temes, distingint entre els/les autors/es dels textos de comprensió lectora de cada unitat de les nou unitats (n'hi ha dos: un a l'inici i un al final –menys a la unitat 9, que només n'hi ha un) i els/les que s'inclouen dins l'apartat d'història de la literatura de, també, cada unitat (alhora, alguns d'aquests/es també compten amb textos propis transcrits directament al llibre, fet que he indicat entre parèntesis a l'Annex 1). Per altra banda, en algunes unitats he detectat diverses connexions comparatístiques entre la tradició literària i altres manifestacions artístiques o el seu respectiu context històric, que sobretot es podrien relacionar amb les assignatures de Socials i Història de l'Art, les quals afegeixo desenvolupades a l'Annex 1, juntament amb tota la resta de les dades.

Els resultats obtinguts parlen per si mateixos: les dones no només tenen un paper secundari en la història de la literatura, sinó que els seus textos tampoc són objecte d'anàlisi formals amb la mateixa freqüència que els de la resta d'autors que els hi eren o són contemporanis, els quals constitueixen un majoritari 86,57% del total d'escriptors/es. Tot i que, a causa de l'auge dels estudis feministes i de gènere de les últimes dècades, en l'última unitat del llibre el nombre de noms femenins augmenta exponencialment, hi ha una desigualtat latent en les vuit unitats anteriors que configura tot un marc social i històric preexistent en el qual sembla que la dona no hagi produït textos. És això veritat?

Abans de finals del segle XIX, podia una dona escriure? Quins noms femenins coneixem, propis de la tradició catalana, més enllà de Caterina Albert? A més, la meua anàlisi també exposa el binarisme sexual sobre el qual s'erigeix tot el llibre, ja que no hi ha cap text firmat per una persona no-binària. Alhora, només hi apareixen cinc autors, tots homes, que no tenen el català com a llengua literària. No hi ha cap autor d'origen no occidental.

Per altra banda, la història de la literatura està vinculada, a través de la comparatística, a altres moviments artístics o històrics en sis ocasions:

- Unitat 1: hi apareixen dos pintors vinculats al romanticisme i el realisme, John Constable i Jean François Millet.
- Unitat 2: hi ha una vinculació entre el llenguatge i Dante Alighieri, Nicolau Maquiavel i Franz Kafka.
- Unitat 3: hi ha una vinculació entre el modernisme literari i arquitectònic a Catalunya.
- Unitat 4: hi ha una vinculació entre el noucentisme literari i el noucentisme escultòric a través de Josep Clarà.
- Unitat 5: hi ha una vinculació entre les avantguardes literàries i artístiques a través dels artistes Pablo Ruiz Picasso, Giacomo Bella i Salvador Dalí
- Unitat 7: hi ha una vinculació entre els i les autors i autores i el rerefons històric de l'època i el conflicte armat que els va tocar viure: la Guerra Civil espanyola.

Malgrat que aquesta xifra podria ser molt més elevada, sí que deixa entreveure el gir cap a un currículum de caràcter transversal, el qual també posa èmfasi en la relació entre l'assignatura de Llengua Catalana i Literatura i altres assignatures, especialment la de Socials, fet que ens ajuda a situar cada moviment literari en un corrent històric i reflexiu molt més ampli. Això ens permet, alhora, atribuir nous significats als textos. Així i tot, és precisament en aquestes dades, un cop sortim de la literatura catalana en si mateixa, que el biaix cultural entre una cultura occidental dominant i la resta de cultures minoritàries es torna més evident: tots els referents artístics pertanyen al Nord global, ignorant la tradició artística del Sud global⁵.

---

⁵ Per exemple, és ben sabut que Pablo Ruiz Picasso va inspirar-se en l'art africà per dur a terme algunes de les seves grans obres, o que l'avantguardisme literari també es produí a bona part dels països sud-americans.

VI. Proposta d'implementació: el noucentisme de Lola Anglada

La literatura comparada ens permet donar resposta a tots aquests silencis. Posant en comú els resultats obtinguts amb la meva tutora de pràctiques, vam decidir que m'encarregaria d'elaborar una proposta didàctica al voltant del noucentisme, explicat a la unitat 4 del llibre de text de l'assignatura, amb l'objectiu de descentralitzar el temari, evitar caure en biaixos de gènere i donar a l'alumnat una visió més completa d'aquest moviment literari i artístic català. A través de la comparatística, esperava poder propiciar un clima de reflexió al voltant del rol de la dona, la supremacia de certs autors canonitzats i la violència sistèmica que reben els grups minoritzats. Quins noms hi ha més enllà d'Eugeni d'Ors i Josep Carner, els dos autors que apareixen citats al llibre de text amb relació a noucentisme? Com parlaven de la dona? Per què tots els noms que coneixem són masculins: Guerau de Liost, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover i Gabriel Alomar? Com podem vincular el noucentisme a altres moviments estètics d'arreu del planeta? La primera limitació de tota aquesta recerca pot semblar la més evident: ni la meva tutora ni jo mateixa coneixíem, des d'un principi, la resposta a aquestes preguntes. Ens vam posar a investigar i vam descobrir tot un món.

A Catalunya també hi va haver dones noucentistes que van pintar i que van escriure. La més destacable d'elles, pel valor i la multidisciplinarietat de la seva obra, és Lola Anglada: nascuda durant la primera onada feminista europea, era la filla d'una família burgesa i patriarcal, i des de petita rebé una educació il·lustrada, femenina i lliberal (Sanz, 2015). Criada entre Tiana i Barcelona, la infància sempre serà el seu paradís perdut: intentarà recuperar els seus paisatges i formes harmònics en l'art, la seva gran passió, i ho farà escrivint obres per a infants, il·lustrant reculls de contes i refugiant-se en les seves memòries, entre altres. Com a noucentista, creia en el projecte de resistència i restitució de la cultura i la història catalanes, estimava Catalunya i confiava en la seva capacitat de canvi i de progrés. L'estètica i l'ideari de Lola Anglada, així com totes les seves creacions artístiques del primer quart del segle XX, s'inclouen en el corrent noucentista. Per què, llavors, no apareix als llibres de text? A partir de la seva figura, aprofitant el temari del llibre i seguint una mirada transversal i comparatística, vaig elaborar una sessió a l'aula que posava el focus tant en el seu testimoni com en la representació de la figura femenina per part d'Eugeni d'Ors, Josep Carner i, finalment, Lola Anglada. Aquesta sessió la vaig realitzar a les dues aules de 4t d'ESO del centre de pràctiques, obtenint-ne uns mateixos resultats a ambdues. Adjunto a l'Annex 2 les diferents diapositives de la presentació que vaig elaborar, mitjançant el Canva com a suport didàctic, i a continuació n'explico el contingut:

1. Dispositiva 1: presentació del tema. Començo repartint una fotocòpia amb els fragments literaris que treballarem, els quals he inclòs en l'Annex 3. Com que vull que sigui una sessió interactiva i participativa, aprofito per fer una pregunta inicial i de reconeixement a l'aula: "Què en sabem?".
2. Diapositiva 2: context històric del noucentisme, imprescindible per abastir la matèria des d'una perspectiva transversal i atribuïble a altres

assignatures (en aquest cas, la de Socials). Amb la meua ajuda, l'alumnat va respondre les quatre preguntes sobre els fets històrics paral·lels al noucentisme, de manera que aconseguen tenir una visió global i justificada sobre el moviment.

3. Diapositiva 3: només compta amb una imatge, la de l'escultura *La deessa* (1928) de Josep Clarà, que apareix al mateix llibre de text. A través d'aquest artista vinclem el noucentisme literari amb l'escultòric, entenent que les seves característiques formen part d'un ideari que va penetrar més enllà de la literatura i es va instaurar al bell mig del pensament cultural i estètic de l'època. Alhora, l'escultura ens permet reflexionar sobre la idealització del cos de la dona i la bellesa i nuesa femenina. A partir d'aquí, entre totes, a través d'un procediment deductiu, anem establint les característiques generals del noucentisme: classicisme, proporcionalitat, equilibri, harmonia, etc. Jo vaig apuntant tots aquests aspectes a la pissarra, els quals incloc en l'Annex 4.
4. Diapositiva 4: mostra tres imatges més de tres escultures noucentistes. A partir d'aquí, pregunto a l'alumnat: "Què tenen en comú?" i "Com hi apareix representada la dona?", de manera que podem vincular les característiques de l'escultura de Josep Clarà a una tendència general.
5. Diapositiva 5: mostra les mateixes tres escultures, però aquest cop amb el seu títol i el nom dels seus respectius autors (*Figura femenina* d'Enric Casanovas, *L'aire* d'Aristide Maillol i *La maternitat* de Josep Clarà). Pregunto a l'aula: "Per què creieu que tots els escultors són homes?" i "Per què creieu que totes les esculpides són dones?". Reflexionem conjuntament sobre els rols de gènere, la mirada masculina i la implantació d'un estereotip irreal de caràcter nacionalista⁶.
6. Diapositiva 6: mostra tres imatges més de dones representades en el món de l'art: en aquest cas, una escultura d'Antonio Canova (*Venus*), un quadre d'Angelica Kauffmann (*Ariadna abandonada per Teseus*) i un quadre de Marie-Guillemine Benoist (*Retrat d'una negra*). Tots aquests referents artístics provenen de fora de Catalunya i serveixen per mostrar a l'alumnat que la icona de la dona despullada té una llarga trajectòria al llarg de la història de l'art, que la dona també es pot representar vestida i que no només se sexualitzava la dona blanca, sinó que la dona negra, en un context colonial, també veia pública la seva nuesa (considerada, a més, exòtica). D'aquesta manera, aconseguim vincular l'estètica escultòrica noucentista a unes tendències representatives de caràcter fortament occidental. A més, altra vegada, l'assignatura de Llengua

---

⁶ Com exposa Palau, el noucentisme tradicional defineix la nació catalana a través del cos de la dona, sagrat i simbòlic, perquè només així és possible la seva possessió i colonització. Amb l'objectiu d'aconseguir la seva docilitat i domesticitat, la nació es converteix en un cos feminitzat perquè són precisament aquests cossos els que poden ser subjugats a favor d'un ideari opressiu (2010, p. 91).

Catalana i Literatura ens aproxima a altres matèries, com ara és Història de l'Art.

7. Diapositiva 7: mostra dues imatges pictòriques: un primer quadre de Diego Rivera (*Somni d'una tarda dominical a l'Albereda Central*) i un segon quadre de José Clemente Orozco (*Maternidad*). Mitjançant aquestes dues obres, vinculo el noucentisme català, en tant que moviment nacionalista, defensor de la cultura catalana, amb el moviment nacionalista i tradicionalista mexicà, també, de principis del segle XX, incloent-hi també una breu reflexió sobre la representació de la maternitat.
8. Diapositiva 8: pregunto a l'alumnat quins autors o autores del noucentisme coneixen. Només a una de les dues classes de 4t em saben dir els noms d'Eugeni d'Ors i Josep Carner.
9. Diapositiva 9: fragment de *La ben plantada* d'Eugeni d'Ors, escrit l'any 2011 (edició del 2004), en el qual es descriu l'efecte d'una dona idealitzada, representativa del benestar de la nació i la societat catalanes, en una comunitat específica. Llegim, entre totes, aquestes línies. Anem apuntant a la pissarra cada nova paraula que podem relacionar amb l'ideari noucentista (ordre, ensenyança, etc.).
10. Diapositiva 10: poema "Camperola llatina" de Josep Carner (1911), en el qual descriu el cos i l'acció d'una camperola catalana a través de motius i comparacions inspirats en el món clàssic. Una altra vegada, ens trobem amb una representació estètica femenina idealitzada, i continuem apuntant els aspectes principals del Noucentisme que hi són presents a la pissarra (sobirana, deessa, etc.). L'objectiu és que l'alumnat pugui deduir les característiques del moviment a partir dels propis testimonis literaris i artístics que en tenim.
11. Diapositiva 11: presentació de Lola Anglada. Primer de tot, pregunto a l'alumnat si no s'estranya davant el fet que tots els noms que hem vist fins ara són masculins però, tot i això, sempre han sigut dones l'objecte de la manifestació artística. Els presento la figura de Lola Anglada, aportant breus detalls de la seva biografia i de l'estil pictòric de les seves obres.
12. Diapositiva 12: dues portades de dos dels grans treballs artístics de Lola Anglada: les il·lustracions de llibre *Alicia en terra de meravelles* (traduït per Josep Carner) i el personatge infantil anomenat Margarida.
13. Diapositiva 13: dues portades d'una de les empremtes culturals i pedagògiques més significatives de Lola Anglada: el setmanari "la Nuri", dedicat a les nenes i noies de Catalunya, que també tenien el dret d'educar-se i dignificar-se en català. Llegim conjuntament el text que introduïa el setmanari, escrit per la mateixa Lola Anglada.
14. Diapositiva 14: diapositiva amb tres preguntes de reflexió final a partir de les lectures. Llegim dos dels fragments de les *Memòries 1892-1984* de Lola Anglada (2015), els quals també he inclòs en l'Annex, en els quals incideix en la identitat catalana i el valor de l'ensenyament dirigit als infants i adolescents per la prosperitat de tota nació. A partir dels cinc textos que

hem llegit comunitàriament, anem responnent les tres preguntes de la diapositiva. Ens fixem, sobretot, en el fet que, mentre la dona és cosificada i idealitzada en Josep Clarà, Eugeni d'Ors i Josep Carner, en Lola Anglada és considerada com a subjecte pensant, creador i intel·lectual.

15. Diapositiva 15: final de la classe. Obrim l'espai per a possibles dubtes i fem una reflexió conjunta al voltant de la pregunta: "Per què no coneixíem a Lola Anglada abans de la sessió d'avui?".

Com a resultat de la classe, hem pogut aprofundir en les diverses mirades que podem abocar al Noucentisme, en els rols de gènere dins i fora dels textos i en el poder de la paraula escrita com a testimoni d'unes dinàmiques que van molt més enllà del paper. Tant la meva tutora de pràctiques com jo ens quedem perplexes en comprovar la magnitud literària i artística de referents com Lola Anglada i, alhora, la seva manca de representació dins del món educatiu actual. A través de la literatura comparada, aplicant una transversalitat curricular que ens permetés unir diverses idees i, per tant, ampliar els nostres horitzons conceptuals, hem pogut partir de les connexions entre els diferents textos, sobretot centrant-nos en la manera en què la dona hi apareix representada, per aproximar-nos amb honestedat a un dels temes clàssics de la història literària catalana com és el noucentisme.

VII. Discussió dels resultats

Coincidint amb altres estudis anteriors sobre el tema (Hamodi, 2014; Almeda, 2021; Fundació Sorli, 2023), el meu treball demostra que al llibre de text de Llengua Catalana i Literatura hi ha més referents masculins que femenins, fet que representa la seva menor rellevància social, condicionant així la identitat de totes les alumnes que els llegeixen. Per més que es canviï el currículum, continua havent-hi una transmissió d'esquemes socials implícits que reforça els mecanismes de discriminació cap a la dona. L'alumnat rep visions esbiaixades de la realitat: a escala teòrica, la major part de persones saben que hi ha una desigualtat latent entre homes i dones, però aquesta no es reflecteix a escala pràctica en el tipus de llibres que s'utilitzen a l'aula; per tant, aquesta desigualtat no va en consonància amb els ideals feministes que s'expressen des del govern i l'acadèmia.

Com a resultats inesperats, m'agradaria destacar les deu autores que apareixen a l'última unitat del llibre, especialment aquelles que provenen de contextos rurals, els quals també són esmentats i tinguts en compte. Encara que aquest augment inesperat és comprensible dins del context en què s'emmarca (auge dels estudis de gènere, proliferació de la teoria feminista, inclusió de la dona als cercles laborals on abans només hi entraven els homes, etc.), les estadístiques podrien ser molt pitjors, especialment si tenim en compte la dinàmica historiogràfica que se segueix a la resta d'unitats. Malgrat això, hi continua havent, però, una desigualtat, ja que hi ha dinou escriptors, una xifra que pràcticament dobla la femenina. Per altra banda, esperava que hi hagués més autores que firmessin els textos de comprensió lectora (només són un 11,77%): preveia que el cànon s'escrivís mitjançant noms masculins, però pensava que l'absència de referents femenins es resoldria incloent-hi fragments de comprensió lectora elaborats per dones en l'actualitat (els quals, normalment, van dirigits a l'estudi dels diferents tipus de gènere narratiu, de manera que la tria és molt més àmplia). A més, m'imaginava que hi hauria més autors/es d'origen no català o més escriptors/es que no tinguessin el català com a llengua literària, però no ha sigut així: el llibre s'assenta sobre la tradició occidental.

Com a resposta a aquesta desigualtat estructural, la sessió dedicada a Lola Anglada ens va permetre endinsar-nos-hi conjuntament a través de dues vies: per una banda, reconeixent el llegat d'una autora i il·lustradora al nivell de tota la resta d'autors que sí que apareixen al llibre de text de l'assignatura i, per l'altra, utilitzant els seus propis textos per il·lustrar l'ideari femení de l'època i la concepció passiva, idealitzada i purificadora que ha perviscut a través dels escriptors noucentistes canonitzats per la tradició. En contraposició, els fragments de Lola Anglada no ens retraten dones que són definides des de fora, sinó dones que es poden definir per elles mateixes: l'ideal es converteix en un cos de carn i ossos, un cos que deixa de ser una estàtua i que bé podria ser el

nostre⁷. Al llarg de les dues sessions, i malgrat la desconfiança inicial de l'alumnat en veure que els textos que treballaríem tenien una extensió total de dues pàgines, la seva implicació confirma que s'involucraren personalment en el temari: responien totes les preguntes que feia, desxifraven amb mi les característiques del Noucentisme a partir de la mateixa literatura⁸ i anaven relacionant els diferents aspectes del moviment amb altres manifestacions artístiques tant catalanes com d'arreu i amb la seva pròpia realitat social.

Després de la sessió, vaig elaborar un qüestionari per l'alumnat, a tall de valoració qualitativa, per poder fer una reflexió final sobre la classe del Noucentisme i investigar una mica més al voltant dels seus referents. N'adjunto totes les preguntes i les seves corresponents trenta-sis respostes, també representades gràficament, a l'Annex 4. L'enquesta, resposta per 36 alumnes, exposa que el 63,9% de l'alumnat no creu que el llibre de text de Llengua Catalana i Literatura que utilitzen a classe sigui igualitari, i la majoria dels qui no s'hi senten representats sostenen que és per raons de gènere. Un 86,1% de l'alumnat considera que no és igualitari que només un 13,43% del total d'autor/es del llibre siguin dones, i un 75% no s'havia preguntat mai per què això és així. La major part de l'alumnat considera que aquesta igualtat és present en la major part d'assignatures humanístiques, especialment Història, Llengua Catalana i Literatura i Llengua Castellana i Literatura, però no tant en matèries com Anglès, Matemàtiques o Cultura i Valors Ètics. Respecte a Lola Anglada, pràcticament totes les respostes concorden en què no la coneixien abans de la sessió perquè, en ser dona, la seva obra no havia estat adequadament reconeguda i perquè, alhora, els homes sempre han rebut més prestigi i, per tant, semblen més meritosos d'estudi. Un 75% dels enquestats també admet que preferiria tenir més referents femenins al llibre de text, mentre que un 16,7% manté que no cal. Per endinsar-me en el context de l'alumnat, els pregunto, també, pels seus referents, i la majoria em responen amb els seus familiars, però tots els noms que surten fora d'aquest àmbit es vinculen a personatges del món de l'esport o l'espectacle, i la gran majoria d'origen nord-americà. Aquestes dades, juntament amb el fet que la major part de la classe no conegui cap altre autor/a que li hagués agradat estudiar (només es mencionen a Irene Solà i Ariana Godoy), ens demostren que la cultura literària està en detriment fora de les aules, essent aquest un problema estructural del qual l'alumnat n'és la primera víctima. Finalment, quan els pregunto com creuen que es podria assolir una igualtat real a les aules, la majoria de les respostes incideixen en el fet d'incloure més personatges femenins als llibres de text, estudiar les relacions de gènere i aprofitar tots els recursos que

---

⁷ Aquesta concepció dicotòmica respecte al rol de la dona també es reflecteix en el tractament diferencial que en fan, als seus textos, els escriptors i les escriptores del noucentisme.

⁸ Com ja he indicat anteriorment, adjunto a l'Annex 4 dues fotografies amb la pluja d'idees de característiques generals sobre el noucentisme que vam anar elaborant a les dues classes de 4t durant el transcurs de la sessió.

tenim al nostre abast, com ara pel·lícules o documentals, per conscienciar-nos sobre les implicacions dels rols de gènere.

En general, considero que la investigació del meu TFM pot impactar al context educatiu perquè revela que, per més que hi hagi una clara intenció curricular de generar un temari inclusiu, els llibres de text encara presenten una arbitrarietat cultural evident, puix que la gran majoria d'autors són homes occidentals canonitzats per la tradició i hi ha poc espai per identitats de gènere dissidents, fragments firmats per noms femenins o reflexions al voltant de la diferència de gènere i la multiculturalitat. En conseqüència, la meua investigació també proposa el mètode comparatiu com a eina per incloure totes aquestes absències i relacionar-les tant amb altres processos històrics com manifestacions artístiques, fet que ens ajudaria a assolir un currículum encara més transversal i inclusiu.

VIII. Conclusions: un nou horitzó per l'educació literària

Com a resposta a la pregunta d'investigació inicial de la meva recerca, la hipòtesi queda plenament confirmada: prenent el llibre de text de Llengua Catalana i Literatura de l'institut on he realitzat les pràctiques com a objecte d'estudi, tant la història de la literatura com els fragments proposats per practicar la comprensió lectora presenten un biaix cultural evident que es manifesta en una desigualtat i violència estructural vers l'autora femenina, com si l'home blanc occidental fos l'únic que ha produït textos al llarg de la història. Alhora, el llibre no inclou cap reflexió al voltant de les raons que han instigat la invisibilització de la dona artista en la societat catalana a partir del segle XIX, ignorant també l'impacte d'aquesta categorització teòrica en els rols que la dona assumeix a escala social. No hi ha, altrament, cap text escrit per persones obertament no-binàries, fet que accentua el binarisme institucional sobre el qual també s'estructura el sistema educatiu. Paral·lelament, tampoc hi ha cap autor que sigui d'origen no occidental o migrant de primera o segona generació, i els únics autors que apareixen de fora de Catalunya escriuen en altres llengües occidentals, encara més majoritàries que el català, com són el francès, l'italià i l'anglès, demostrant així la nostra herència colonial europea. El llibre presenta, per tant, un clar favoritisme sexista, cultural i lingüístic, i entronitza a tota una constel·lació d'escriptors que es presenten a l'alumnat com si aquesta fos l'univers sencer. Davant d'aquesta realitat, i tal com he exposat a través de les dues sessions que he dut a terme sobre el noucentisme literari i Lola Anglada al centre de pràctiques, la literatura comparada ha d'entrar als instituts per poder donar respostes globals i transversals a un món cada dia més interconnectat. La comparatística és un instrument que genera ponts entre les veus tradicionals i aquelles que s'han escrit des dels marges amb el propòsit d'interrelacionar diverses manifestacions artístiques i poder estudiar la literatura deductivament, extraient conclusions a partir dels mateixos textos. Introduir-la als centres d'educació secundària ens obriria les portes a realitzar interpretacions literàries que no han d'estar forçosament limitades a un territori o època específics, entenent així que la literatura no neix del no-res, que sempre dialoga amb el seu context i que nosaltres, com a receptors i receptores, també podem reescriure-la, com he mostrat a l'alumnat a través de la figura de Lola Anglada. Actualment, la realitat de l'altre se'ns ha tornat perceptible: és menester, per tant, que la literatura també ens la mostri, tot desfent-se de les seves pròpies cadenes.

Més enllà de la hipòtesi inicial, aquesta investigació m'ha obert les portes a immernir-me en territoris que no podia ni arribar a albirar a l'inici del treball. Hi ha hagut dades que no m'esperava, com per exemple que l'absència de dones al llibre de text de Llengua Catalana i Literatura també és notable als textos de comprensió lectora (i no només als d'història de la literatura). En conseqüència, l'alumnat corre el perill tant de créixer convençut que les dones no han participat en la història de la literatura com que tampoc poden escriure per elles mateixes,

ni tan sols en l'actualitat. Afegir autores a l'última unitat del llibre, així com al currículum, és un gest buit de tot significat si no canviem la metodologia, canvi sistemàtic demanat pel mateix alumnat: mentre que a un 75% dels i les joves de 4t d'ESO els agradaria poder comptar amb més referents femenins als llibres de text, només un 13,43% dels noms propis del llibre de Llengua Catalana i Literatura de l'Editorial Santillana són femenins. En conseqüència, és necessari aplicar una anàlisi feminista a tots els fragments, vincular-los a altres moviments socials o artístics i generar diàlegs a l'aula que facilitin la comprensió del text a partir del seu context de producció particular. El tractament equitatiu entre autors i autores pot motivar l'alumnat a estudiar la literatura i apreciar la lectura, aproximant-la així al seu context, i és imprescindible preguntar-los-hi a ells i a elles directament, com he fet a través del qüestionari, quins són els seus interessos. La literatura no pot ser mai forçada: ha de ser sempre la resposta a una pregunta. En un món on la pantalla està substituint la paraula escrita, és difícil que l'alumnat se senti interpel·lat per la literatura si més de la meitat d'una classe no pot trobar pràcticament cap referent amb qui identificar-se al llibre de text de l'assignatura. Només si modifiquem la perspectiva que adoptem en llegir un text podrem acabar modificant el seu significat: així, algun dia, proliferaran les historiadores que també glorificaran les nostres històries.

XIX. Bibliografia

- Almela, M. (2021). Estudi i anàlisi de gènere dels continguts de 2n de Batxillerat d'Història d'Espanya per als centres educatius públics de la província de Castelló. *Universitat Jaume I*.
- Anglada, L. (2015). *Memòries 1892-1984* (N. Rius & T. Sanz, Eds.). Diputació de Barcelona.
- Ballester, J., & Ibarra, N. (2008). Literatura comparada y educación: una aproximación bibliográfica. *Lenguaje y Textos*, 28, 95-109.
- Bassnett, S. (1998). ¿Qué significa literatura comparada hoy? A D. Romerp (Ed.), *Orientaciones en literatura comparada* (pp. 87-101). Arco Libros.
- Bojničanová, R. (2021). Didáctica de la literatura comparada: una orientación innovadora de la enseñanza (no sólo) de la literatura. *Philologia*, 31(2), 161-179.
- Bordons, G., & Díaz-Plaja, A. (1993). La literatura comparada: propuestas de trabajo. *Simposio Didáctica de Lenguas y Culturas*, Universidad de La Coruña, La Coruña.
- d'Ors, E. (2004). *La ben plantada* (X. Pla, Ed.). Quaderns Crema. (Obra original publicada l'any 1911).
- Decret 175/2022, de 27 de setembre, d'ordenació dels ensenyaments de batxillerat. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya. <https://portaljuridic.gencat.cat/eli/es-ct/d/2022/09/20/171>
- Decreto 217/2022, de 29 de marzo, por el que se establece la ordenación y las enseñanzas mínimas de la Educación Secundaria Obligatoria. Ministerio de Educación y Formación Profesional. <https://www.boe.es/eli/es/rd/2022/03/29/217/con>
- Deossa, G. A. (2023). La Literatura Comparada como Método Didáctico para la Formación del Lector Literario. *Ciencia Latina Revista Científica Multidisciplinar*, 7(5), 8376-8398.
- Fàbregues, S., Meneses, J., Rodríguez-Gómez, D., i Paré, M. H. (2016). *Técnicas de investigación social y educativa*. Editorial UOC.
- Genette, G. (1989). *Palimpsestos. La literatura en segundo grado*. Taurus.
- Ghilardi, M. (2013, 11 de junio). *Abrir las manos del pensamiento: filosofía e intercultura en el siglo XXI*. Conferencia impartida en la UPF, Barcelona.
- Guiluz, V., Juanmartí, G., & Vilanova, A. (2023). *Llengua catalana i Literatura*. Grup Promotor Santillana.

- Hamodi, C. (2014). Els llibres de text transmeten el valor de la igualtat des de la perspectiva de gènere? estudi del llenguatge icònic de dues editorials. *REIRE Revista d'Innovació i Recerca En Educació*, 7(1), 30–55. <https://doi.org/10.1344/reire2014.7.1713>
- Jauss, R. (1976). La historia de la literatura como provocación. Península.
- Kristeva, J. (1981). *Semiótica*. Fundamentos.
- La perspectiva de gènere en els llibres de text: una assignatura pendent*. (2023). Fundació Sorli. <https://www.fundaciosorli.org/perspectiva-genero-llibres-text/>
- Morales, M. S. (1999). *Breve introducción a la literatura comparada*. Universidad de Alcalá.
- Ornellas, A., & Becerril, L. (2024). *Guia del TFM* (1a. ed.) [recurs d'aprenentatge textual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
- Palau, M. (2010). La ben plantada colonitzada: dones i qüestió nacional catalana. *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura: revista de recerca humanística i científica*, 21, 79-92.
- Rodríguez, G., Gil, J., i García, E. (1999). *Metodología de la investigación cualitativa*. Aljibe.
- Rodríguez-Gómez, D. (2018). El projecte d'investigació. A J. Meneses (Ed.), *Intervenció educativa basada en evidències científiques*. Universitat Oberta de Catalunya.
- Sanz, T. (2015). Silencis i correspondències feministes en les memòries de Lola Anglada (Una altra lectura). A Rius, N., & Sanz, T (Eds.). *Memòries 1892-1984* (pp. 31-43). Diputació de Barcelona.
- Stake, R. E. (2005). Qualitative Case Studies. A N. K. Denzin i Y. S. Lincoln (Ed.) *The Sage handbook of qualitative research* (3a Ed., 273-285). London: Sage Publications.

X. Annexos

X. I. Annex 1: anàlisi del llibre de text de Llengua Catalana i Literatura per unitats i a través de gràfics

Unitat 1

Textos de comprensió lectora:

- Dones: 1. Tina Vallès
- Homes: 1. Marià Aguiló

Història de la literatura: La literatura catalana del segle XIX: l'edat contemporània, la Renaixença

- Homes: 1. Jacint Verdaguer (text) / 2. Àngel Guimerà (text) / 3. Bonaventura Carles Aribau (text) / 4. Víctor Balaguer / 5. Joaquim Rubió i Ors

Hi apareixen pintors vinculats al romanticisme i el realisme: John Constable i Jean François Millet.

Unitat 2

Textos de comprensió lectora:

- Homes: 1. Robert Louis Strevenson / 2. Narcís Oller

Història de la literatura: La narrativa del segle XIX

- Homes: 1. Antoni de Bofarull / 2. Martí Genís i Aguilar / 3. Robert Robert i Emili Vilanova / 4. Émile Zola / 5. Narcís Oller (text)

Hi ha una vinculació entre la llengua i els autors Dante Alighieri, Nicolau Maquiavel i Franz Kafka.

Unitat 3

Textos de comprensió lectora:

1. Homes: 1. Albert Vilanova / 2. Santiago Rusiñol

Història de la literatura: El modernisme: la poesia modernista, la narrativa modernista, el teatre modernista

- Homes: 1. Joan Maragall (text) / 2. Raimon Caselles / 3. Prudenci Bertrana / 4. Josep Pous i Pagès / 5. Ignasi Iglésias (text) / 6. Adrià Gual / 7. Joan Puig i Ferrater / 8. Santiago Rusiñol (text)

Dones: 1. Caterina Albert

Hi ha una vinculació entre el modernisme literari i arquitectònic.

Unitat 4

Textos de comprensió lectora:

- Homes: 1. Xavier Duran / 2. Josep Carner

Història de la literatura: El noucentisme

- Homes: 1. Josep Carner (text) / 2. Eugeni d'Ors (text) / 3. Guerau de Liost / 4. Miquel Costa i Llobera / 5. Joan Alcover / 6. Gabriel Alomar

Hi ha una vinculació entre el noucentisme literari i artístic a través de l'escultor Josep Clarà.

Unitat 5

Textos de comprensió lectora:

- Homes: 1. Andrés Guerrero / 2. Roger Tugas Vilardell

Història de la literatura: Les avantguardes: les avantguardes a Catalunya

- Homes: 1. Guillaume Apollinaire / 2. Filippo Tommaso Marinetti / 3. André Breton / 4. Josep Maria Junoy (text) / 5. Joan Salvat-Papasseit (text) / 6. J. V. Foix (text)

Hi ha una vinculació entre les avantguardes literàries i artístiques a través dels artistes Pablo Ruiz Picasso, Giacomo Balla i Salvador Dalí.

Unitat 6

Textos de comprensió lectora:

- Homes: 1. Albert Vilanova / 2. Carles Soldevila

Història de la literatura: Els anys vint i trenta del segle XX: la represa i la diversificació de la novel·la, el panorama teatral, la poesia postsimbolista i la prosa no narrativa

- Homes: 1. Miquel Llor / 2. Sebastià Juan Arbó (text) / 3. Carles Soldevila / 4. Llorenç Villalonga / 5. Pere Calders / 6. Josep Maria Millàs-Raurell / 7. Joan Oliver (Pere Quart) / 8. Josep Maria de Sagarra (text) / 9. Josep Sebastià Pons / 10. Marià Manent / 11. Tomàs Garcés / 12. Agustí Bartra / 13. Bartomeu Roselló-Pòrcel / 14. Joan Vinyoli / 15. Carles Riba (text) / 16. Lluís Nicolau d'Oliver / 17. Joan Crexells / 18. Josep Maria Capdevila / 19. Tomàs Garcés / 20. Cèsar August Jordana / 21. Josep Pla

Dones: 1. Clementina Arderiu

Unitat 7

Textos de comprensió lectora:

- Homes: 1. Giuseppe Catozzella / 2. Josep Maria Amat-Piniella

Història de la literatura: La guerra, l'exili i la postguerra

- Homes: 1. Agustí Bartra / 2. Josep Palau i Fabre / 3. Joan Sales / 4. Avel·lí Artís Gener / 5. Vicenç Riera Llorca (text) / 6. Lluís Ferran de Pol / 7. Joaquim Amat-Piniella / 8. Josep Ferrater i Móra / 9. Josep Trueta / 10. Carles Cardó / 11. Agustí Calvet / 12. Jaume Vicens Vives / 13. Màrius Torres (text)

Hi ha una vinculació entre els i les autors i autores i el rerefons històric de l'època i el conflicte armat que els va tocar viure.

Unitat 8

Textos de comprensió lectora:

- Homes: 1. Josep Maria Espinàs / 2. Manuel de Pedrolo

Història de la literatura: Els anys seixanta i setanta del segle XX

- Homes: 1. Gabriel Ferrater / 2. Vicent Andrés i Estellés / 3. Miquel Martí i Pol / 4. Josep Maria Espinàs / 5. Baltasar Porcel / 6. Manuel de Pedrolo / 7. Joan Brossa / 8. Gabriel Janer Manila / 9. Terenci Moix / 10. Robert Saladrigas / 11. Narcís Comadira / 12. Pere Gimferrer / 13. Francesc Parcerisas / 14. Miquel Desclot / 15. Jordi Teixidor / 16. Rodolf Lluís Sirera / 17. Josep Lluís Sirera / 18. Salvador Espriu (text)

Dones: 1. Maria Antònia Oliver / 2. Montserrat Roig / 3. Maria-Mercè Marçal (text) / 4. Mercè Rodoreda (text)

Unitat 9

Textos de comprensió lectora:

- Dones: 1. Irene Solà

(només hi ha una comprensió lectora amb autor/a, la resta pertany a una guia turística on no s'especifica)

Història de la literatura: A partir dels anys 80 del segle XX

- Homes: 1. Jaume Fuster / 2. Ferran Torrent / 3. Jaume Cabré / 4. Albert Sánchez Piñol / 5. Jesús Moncada / 6. Pep Coll / 7. Emili Teixidor / 8. Quim Monzó / 9. Sergi Pàmies / 10. Salvador Oliva / 11. Joan Margarit (text) / 12. Enric Casasses / 13. Josep Piera / 14. Màrius Sampere / 15. Sergi Belbel / 16. Jordi Galceran / 17. Josep Maria Castellet / 18. Joan Francesc Mira / 19. Josep Maria Benet i Jornet (text)

Dones: 1. Maria Barbal (text) / 2. Isabel-Clara Simó / 3. Carme Riera / 4. Maria Mercè Roca / 5. Marta Pessarrodona / 6. Joana Raspall / 7. Montserrat Abelló / 8. Antònia Vicens / 9. Lluïsa Cunillé / 10. Maria Aurèlia Capmany

Respecte als/les autors/es relatiu/ves als apartats d'història de la literatura, també he analitzat els percentatges segons els textos que s'hi inclouen, ja siguin poemes sencers o fragments de novel·les o relats. Els resultats són els següents:

- Homes: 20 textos de 23 = 86,96%

Dones: 3 textos de 23 = 13,04%

Alguns autors apareixen en diverses unitats, de manera que només els he comptabilitzat una vegada, però anoto, a continuació, de quins casos es tracta i en quins temes els trobem. Parlo, en aquest cas, en masculí genèric, perquè només Mercè Rodoreda, d'un total de quinze escriptors, apareix en dues unitats diferents:

+ Pagès apareix al modernisme (unitat 3) i als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6)

+ J. V. Foix apareix a les avantguardes (unitat 5), als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Salvador Espriu apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6), a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7) i als anys seixanta i setanta del segle XX (unitat 8)

+ Joan Vinyoli apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Màrius Torres apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Josep Carner apareix al noucentisme (unitat 4) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Carles Riba apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Pere Calders apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6), a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7) i als anys seixanta i setanta del segle XX (unitat 8)

+ Josep Pla apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Josep Maria de Sagarra apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7)

+ Joan Oliver (Pere Quart) apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6), la guerra, a l'exili i la postguerra (unitat 7) i als anys seixanta i setanta del segle XX (unitat 8)

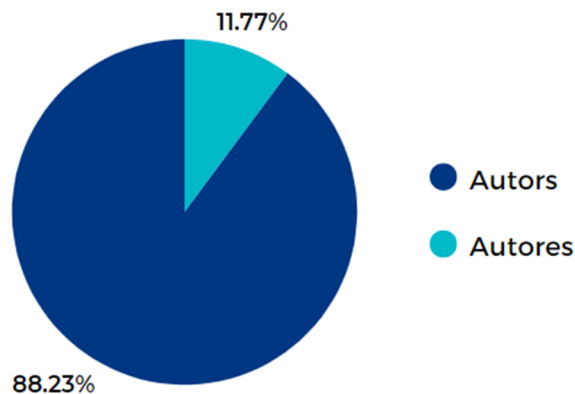
+ Josep Vilallonga apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i als anys seixanta i setanta del segle XX (unitat 8)

+ Mercè Rodoreda apareix als anys vint i trenta del segle XX (unitat 6) i als anys seixanta i setanta del segle XX (unitat 8)

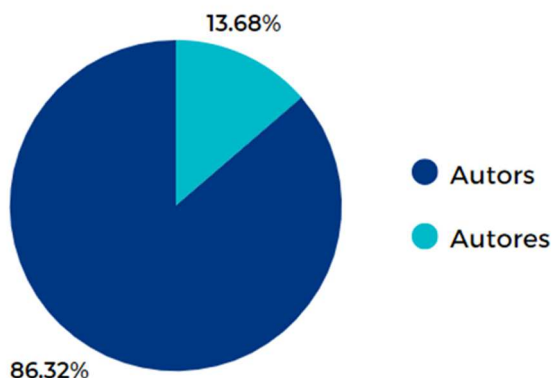
+ Josep Maria Benet i Jornet apareix als anys seixanta i setanta del segle XX (unitat 8) i a partir dels anys vuitanta del segle XX (unitat 9)

+ Avel·lí Artís Gener apareix a la guerra, l'exili i la postguerra (unitat 7) i a partir dels anys vuitanta del segle XX (unitat 9)

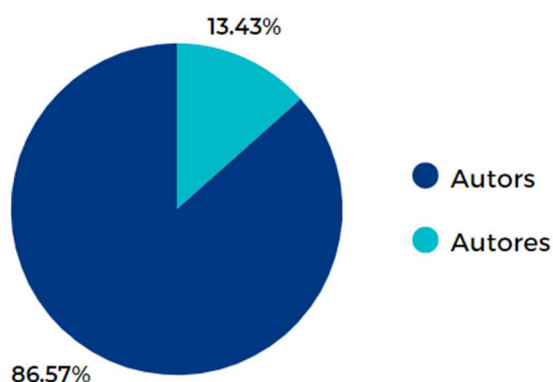
Gràfics dels autors i autores que firmen els textos de comprensió lectora

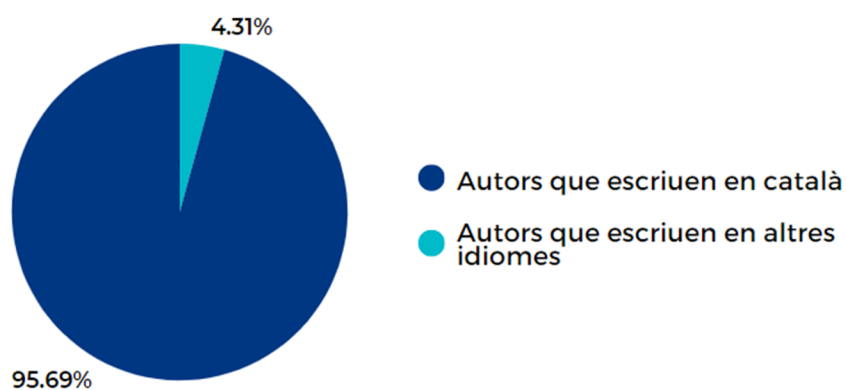
Gràfic dels autors i autores que apareixen als apartats d'història de la literatura

Gràfic del nombre total d'autors i autores que apareixen al llibre de text, comptant tant els de comprensió lectora com els de l'apartat d'història de la literatura

Gràfic del nombre total d'autors que escriuen en català o en altres idiomes

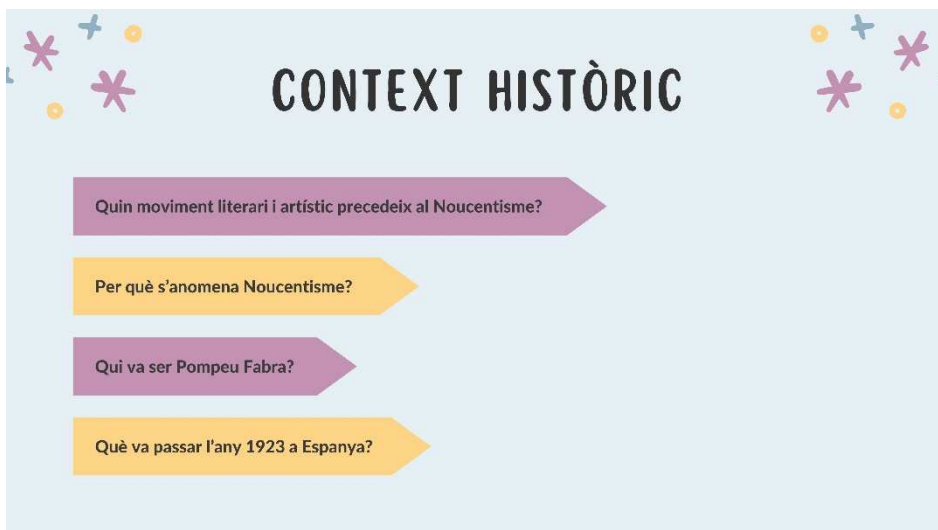

X. II. Annex 2: diapositives de la sessió sobre el noucentisme

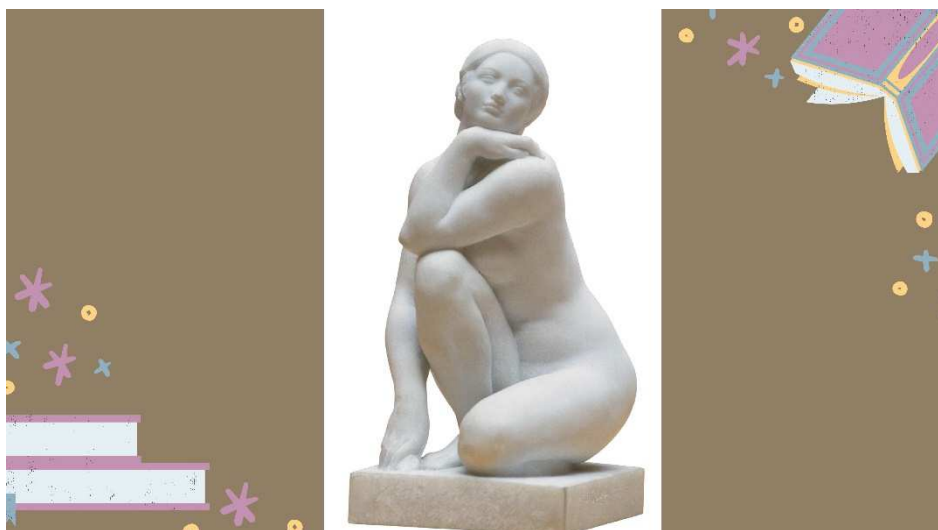
Diapositiva 1

Diapositiva 2

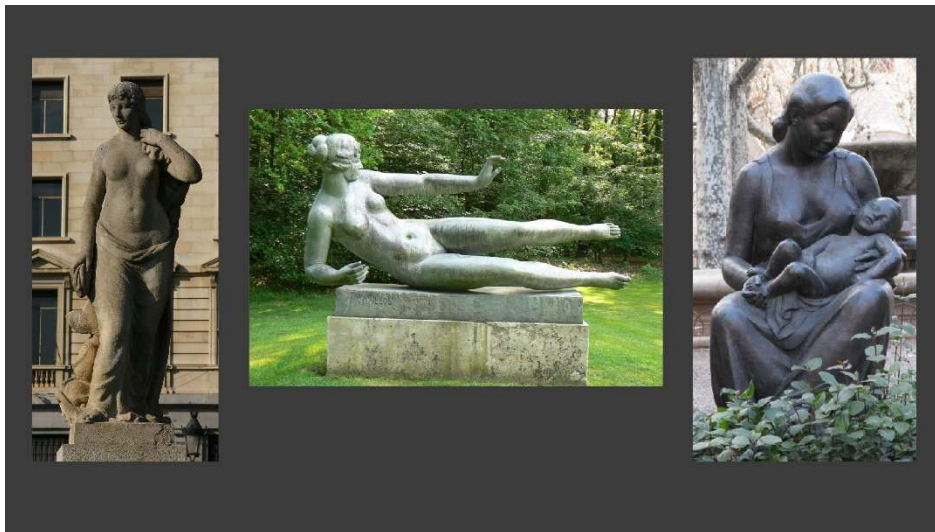

Diapositiva 3

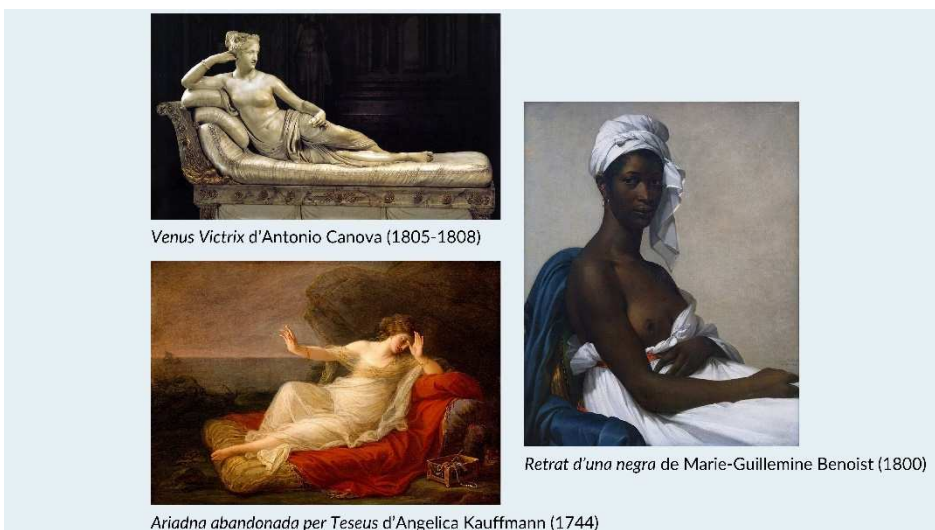
Diapositiva 4

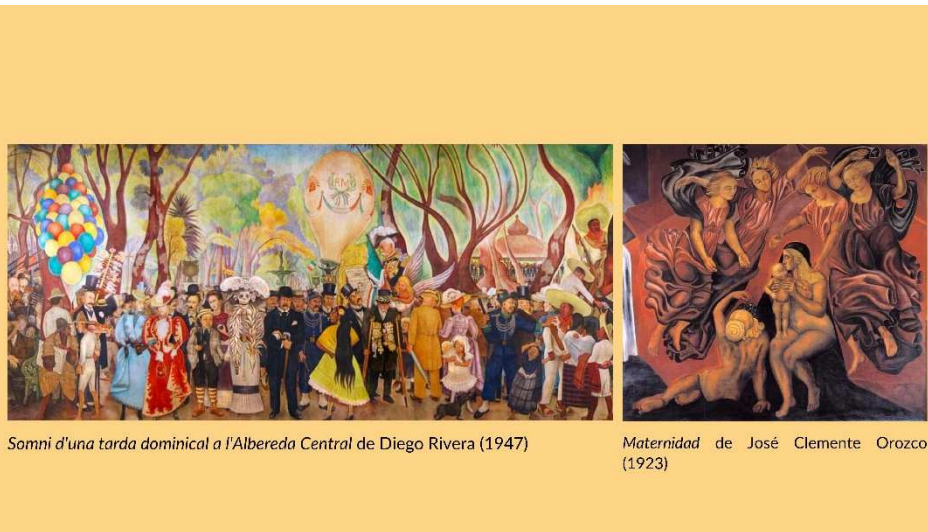
Diapositiva 5

Diapositiva 6

Diapositiva 7

Diapositiva 8

Diapositiva 9

Així, d'acostar-se a la Ben Plantada, hom esdevé millor. D'ésser presidit per la Ben Plantada, hi ha un guany de noblesa especial. Pels volts de la Ben Plantada tot és ordre i acord. Que ella deu ésser l'eternitat mateixa tornada bella aparença i gai instant. Res no hi ha comparable a aquesta influència. La influència, l'ensenyament de la Ben Plantada! Si la poguéu contemplar així, i aprendre d'ella, no una petita colla d'homes, sinó tota la meva terra, amb les seves gents! Si vinguessin a l'escola de la Ben Plantada les generacions a guanyar-hi serenitat, a guarir de romanticisme, a salvar-se de mentides i a captar-hi estil i normes de bellesa i ben viure, i tots abjuressin davant d'ella dels errors passats, i els ciutadans, els poetes, els artistes, els arquitectes, els polítics, els negociants, els mestres d'estudi sabessin, d'aquest punt endavant, infondre una mica de l'esperit de tan escaienta i profunda ensenyança a llur acció i llurs obres!

La ben plantada d'Eugeni d'Ors (1911)

Diapositiva 10

Alada, véns al sol i a la sembrada
i decantes el cap a la claror,
i mig augusta, mig espellifada,
et corones amb l'or de la tardor.

Tens la cintura fina i aprivada
i el si d'una naixent promissió;
canta la teva boca, incendiada
com una rosa de l'Anacréo.

I fas anar la teva grana en doina
com sobirana que escampés almoïna
i et rius del pobre Gàlata ferest.

Mai no sabràs que dins la gleva amiga
jeu enterrada una deessa antiga
que et vetlla encara, compassant-te el gest.

"Camperola llatina" de Josep Carner (1911)

Diapositiva 11

**LOLA ANGLADA
(1892-1984)**

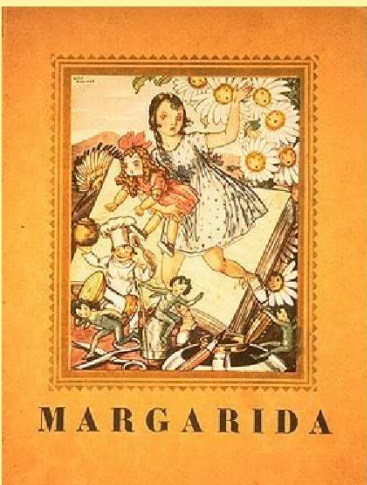
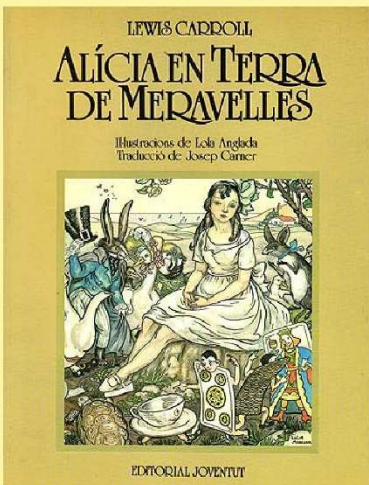

Plaça Catalunya (1910)

Enterrament (1910)

Diapositiva 12

Diapositiva 13

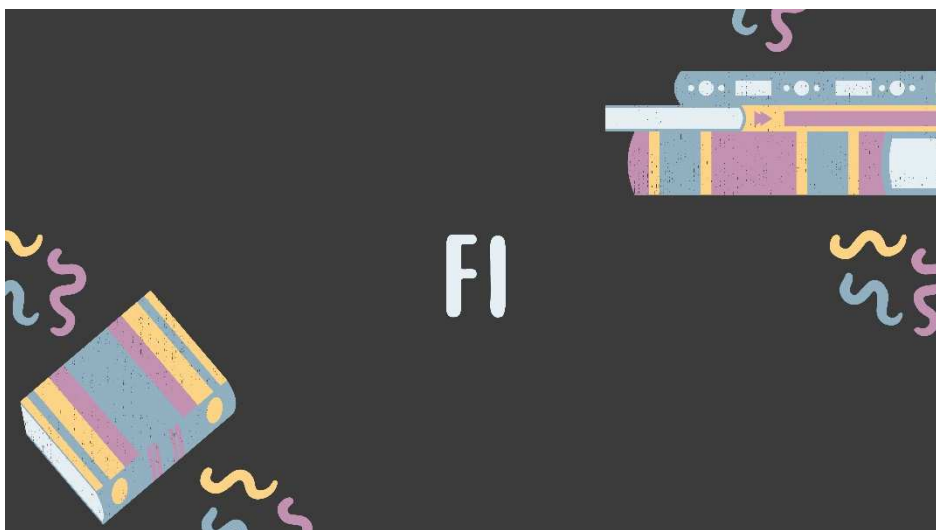

Diapositiva 14

LLEGIM!

- Quines són les idees principals dels fragments?
- Quines idees es poden relacionar amb els ideals noucentistes?
- Com es descriuen les dones? Quin tractament es fa del seu cos? Com hi apareixen representades?

Diapositiva 15

X. III. Annex 3: fragments treballats a la sessió sobre el noucentisme

Fragment de *La ben plantada* d'Eugeni d'Ors (1911)

Així, d'acostar-se a la Ben Plantada, hom esdevé millor. D'ésser presidit per la Ben Plantada, hi ha un guany de noblesa especial. Pels volts de la Ben Plantada tot és ordre i acord. Que ella deu ésser l'eternitat mateixa tornada bella aparença i gai instant. Res no hi ha comparable a aquesta influència. La influència, l'ensenyament de la Ben Plantada! Si la pogués contemplar així, i aprendre d'ella, no una petita colla d'homes, sinó tota la meva terra, amb les seves gents! Si vinguessin a l'escola de la Ben Plantada les generacions a guanyar-hi serenitat, a guarir de romanticisme, a salvar-se de mentides i a captar-hi estil i normes de bellesa i ben viure, i tots abjuressin davant d'ella dels errors passats, i els ciutadans, els poetes, els artistes, els arquitectes, els polítics, els negociants, els mestres d'estudi sabessin, d'aquest punt endavant, infondre una mica de l'esperit de tan escaienta i profunda ensenyança a llur acció i llurs obres!

Poema “Camperola llatina” de Josep Carner (1911)

Alada, véns al solc i a la sembrada
i decantes el cap a la claror,
i mig augusta, mig espellifada,
et corones amb l'or de la tardor.

Tens la cintura fina i abrivada
i el si d'una naixent promissió;
canta la teva boca, incendiada
com una rosa de l'Anacreó.

I fas anar la teva grana en doina
com sobirana que escampés almoina
i et rius del pobre Gàlata ferest.

Mai no sabràs que dins la gleva amiga
jeu enterrada una deessa antiga
que et vetlla encara, compassant-te el gest.

Fragment de “Nostra salutació” de la revista “La Nuri” creada per Lola Anglada (1925-1926)

A vosaltres, nenes i noies, que sou la tendra promesa del demà, va avui la salutació d'aquesta nova revista que va a consagrar-se exclusivament a la vostra devoció i interès. Vosaltres sou el frec rebrot de les collites futures, i representeu la ferma esperança d'un esdevenidor millor i més feliç; just és que se us brindin unes pàgines que neixen ja dedicades a la vostra major cultura i esbarjo.

Les noies, petites i grans, els cals no sol instruir-se, sinó esbargar-se; han de conèixer les coses útils i les agradables; entretenir els seus lleures; aprendre de viure i de trobar motius per canviar llurs impressions elles amb elles... Car de tot això ve a ésser un resum aquesta revista; això és el que es proposa aconseguir, segura que el concurs i la curiositat vostres no seran defraudades i comptant, des d'ara, amb la vostra assídua lectura com la millor recompensa de tants esforços.

[...]

Caldrà dir-vos per què han estat posades aquestes planes sota els auspicis gentils de LA NURI? Hem cregut veure en aquesta figura de noieta camperola la creació tal vegada més bella d'un magne poeta de Catalunya, i per això pot ésser el vostre símbol.

[...]

Sigui l'animeta de la Nuri com un reflex del vostre candorós adolescer, ple d'intuïcions; que tot el bo que hi ha al seu esperit sigui com el clar espill on vingui a emmirallar-se la vostra gentil feminitat; ja que tan amatent teniu la simpatia i tan desperta la comprensió, que, després d'observar, imita, jutja i... estima.

Aquesta salutació de la revista us semblarà sens dubte, el salut de la "Nuri", qui, des de lluny, fa voleiar el seu mocadoret blanc per cridar-vos. Si sentíssi la seva veu, fóra afectuosa; si veiéssi el seu somrís, el trobaríeu ple de confidències... Que LA NURI sigui la realització dels vostres somnis! Així resumeixi ella la vostra absoluta representació des d'avui endavant... Amb els vostres sentiments i ideals i per la vostra victoriosa joventut, queda aquí establerta una noble i comunicativa aspiració de virtuts, cultura i altruïsmes, que farà de vosaltres, poc a poc, les dones perfectes del demà!

Fragment de *Memòries 1892-1984* de Lola Anglada

El bosc ple de brolla, farigoles, romanins i cireretes d'arboç, convidava i, mentre el senyor rector i les majordones grataven la terra al peu dels pins cercant bolets, vaig seguir un caminó per entre la brolla. Mes, vet ací, que enllà, les ruïnes d'una pagesia abandonada al cor del bosc van atraure'm: la casa, d'estil català amb finestres orgivals, semblava que em cridés [...]. Dalt, va presentar-se'm una visió meravellosa: a l'habitació central un llit de gran capçal presidia les ruïnes, capçalera on hi havia una Verge pintada amb uns angelets i flors. Vaig restar embadalida davant aquella boniquesa quan, de sobte, la veu del senyor rector i de les majordones feien ressonar la boscúria, veus d'angoixa amb por que m'hagués extraviat. [...] Obres d'art meravelloses, historials de la nostra Catalunya que la ignorància sovint destrueix senzillament: talment les fulles caigudes d'aquella tarda de tardor que, com la cosa més natural, hom no hi dóna importància.

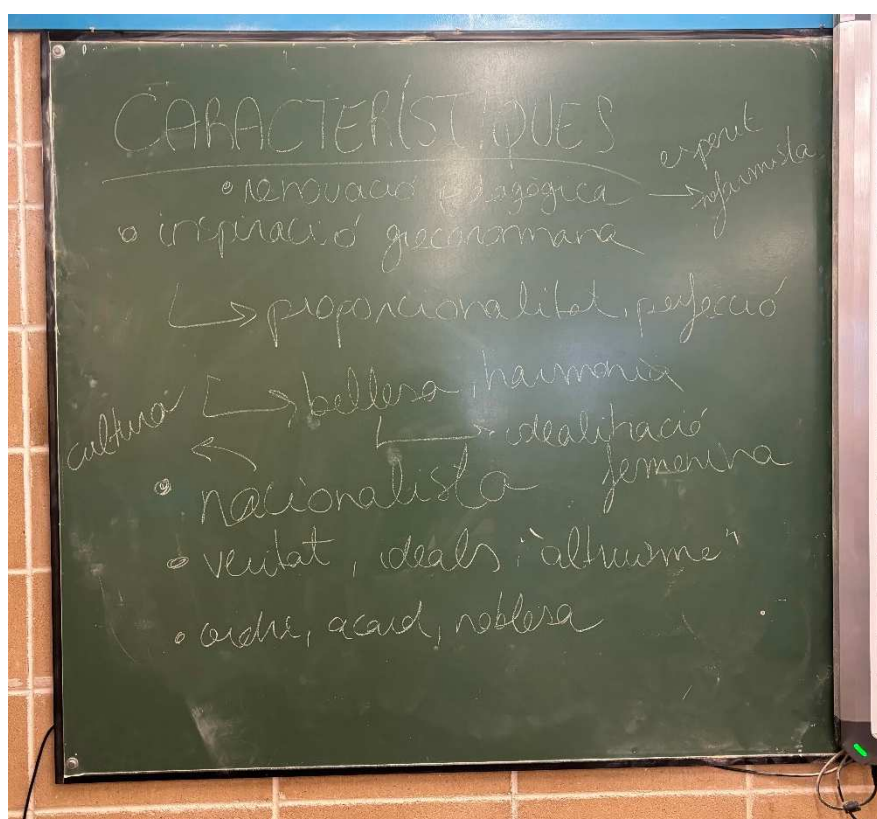
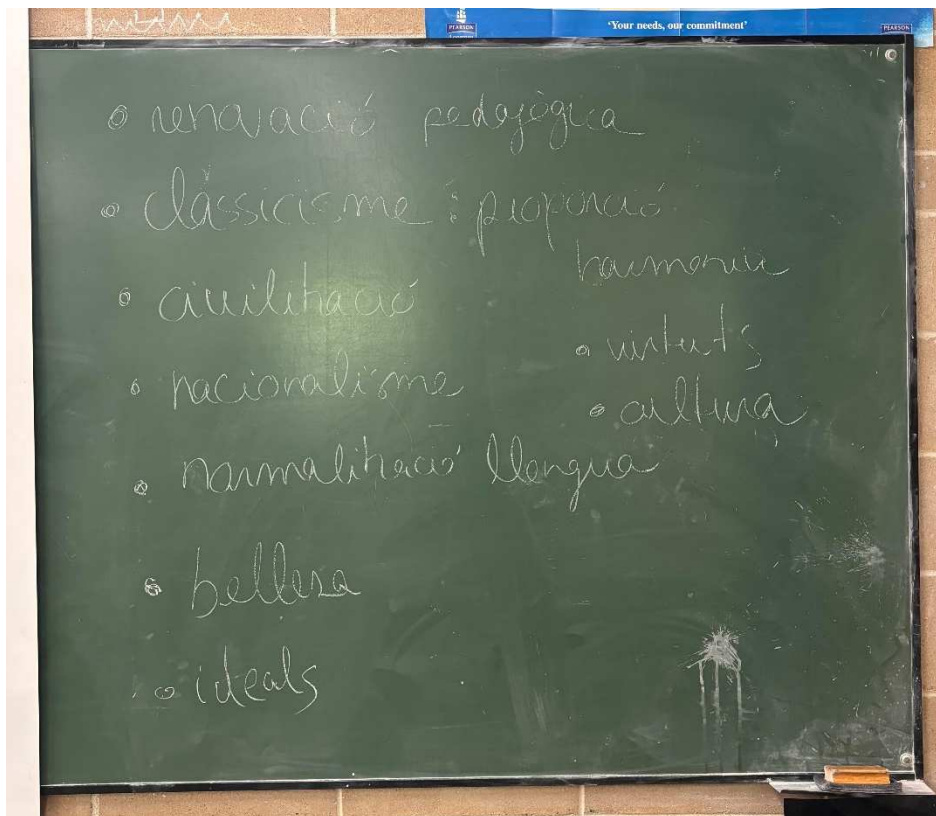
Fragment de *Memòries 1892-1984* de Lola Anglada

El meu anhel és escriure per a infants. Els llibres per a infants manquen a la nostra terra. Jo crec que els nois de Catalunya estimaran el meu Peret com les noies estimaran Margarida, aquella nena barcelonina a la qual captiven els vostres boscos i les nostres muntanyes. M'he sentit molt feliç en escriure En Peret i Margarida, el meu esperit es desvetlla i vola pel país de les il·lusions. No em fa por aquesta meva solitud i que ningú no m'ajudi, ni m'encoratgi; prou que em fan companyia aquests personatges imaginaris que m'acompanyen per tal que no em trobi mai sola del tot.

Potser m'he forjat una vida massa plena d'ideals, com si m'hagués fornit d'ideals que, en aquest tombant de tarda, em transportessin lluny. Voldria haver nascut ocell. Ser inconscient d'aquest món i estimar-me sols el cel i l'aire, el sol i la mar; això és, ser ocell per tal de poder viure per damunt de tots els homes: viure en el món i sense el món. Si Déu, en lloc de fer-me un mortal amb una ànima i un esperit massa atent a totes les misèries de la Humanitat, m'hagués fet ocell, avui en aquest tombant de tarda d'abril jo seria l'ésser més feliç sota la capa del cel.

X. IV. Annex 4: pluja d'idees de les característiques del noucentisme

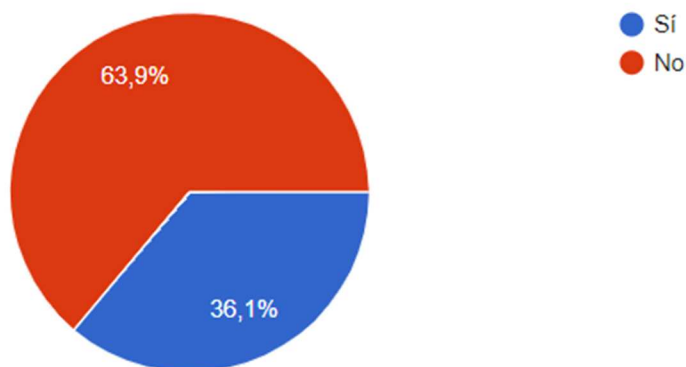
A continuació, adjunto dues fotografies del resultat final de la pluja d'idees feta a les dues classes de 4t d'ESO al voltant de les idees principals que apareixen als diferents textos noucentistes treballats.

X. V. Annex 5: preguntes i respostes del qüestionari

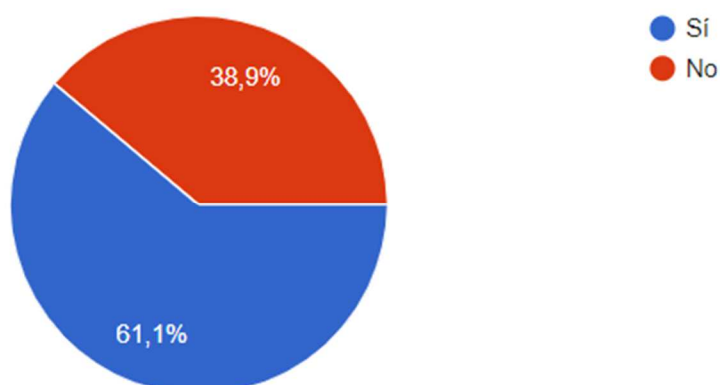
1. Creus que el llibre de text de Llengua catalana i Literatura que utilitzes a classe és igualitari?

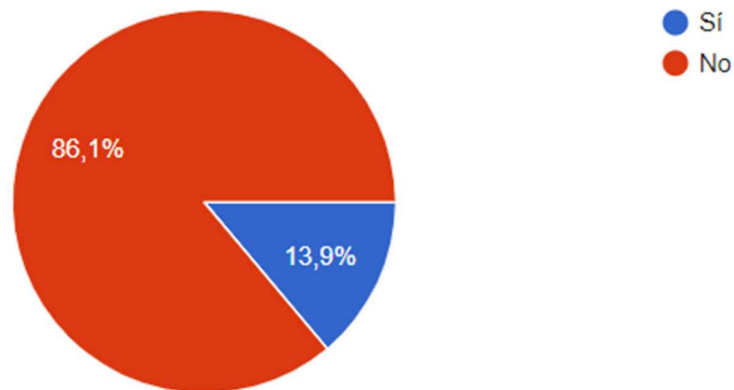
2. Segons el teu gènere i rerefons cultural, et sent representat/ada al llibre de text?

3. Si no t'hi sents representada, per què? (per exemple: manca de referents femenins, manca de comprensions lectores d'autores migrades, etc.).

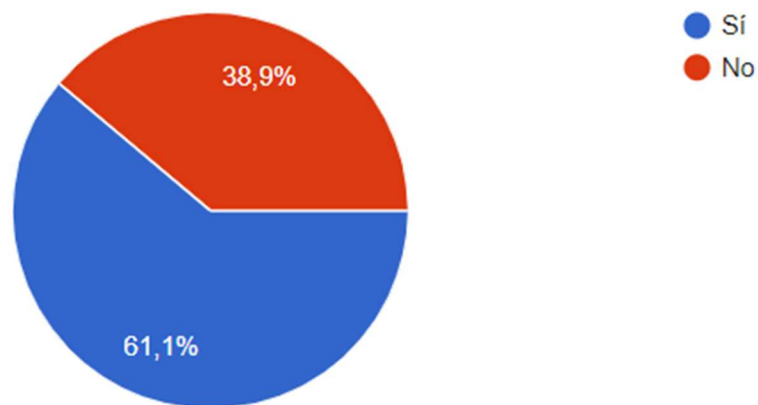
- Falten moltes autores (dones) molt importants
- Hem sento representat
- Manca de referents femenins (recompte: 10)
- No em sento representada perquè hi ha una gran manca de referents femenins
- No soc dona
- Perquè s'esmenten molts autors homes i poques autores dones
- Si me sento representada
- Potser n'hia mes homes

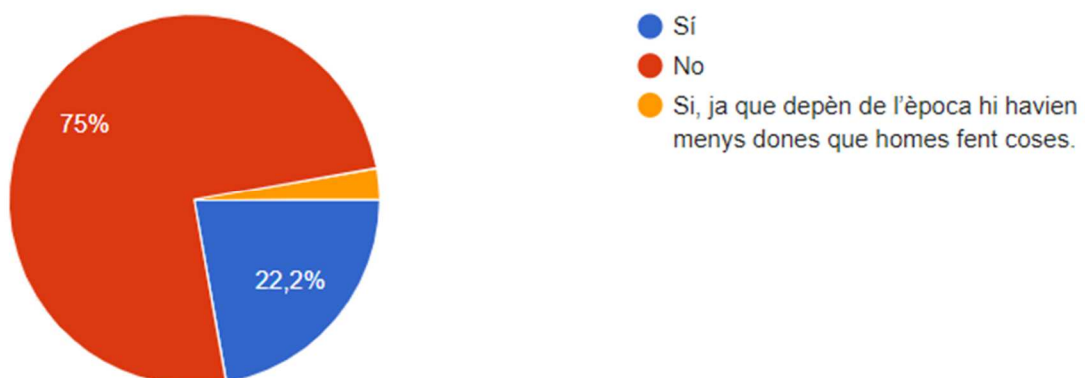
4. Al llibre de text que estàs utilitzant aquest curs (Editorial Santillana, 4t d'ESO), un 86,57% del total d'autor/es són homes, mentre que un 13,43% són dones. Creus, ara, que és un balanç igualitari?

5. Creus que aquesta desigualtat és similar a la resta d'assignatures?

6. T'havies preguntat mai abans per què la majoria de persones que estudies són homes?

7. Indica a quines assignatures creus que no es nota tant.

- Anglès (recompte: 6)
- Cultura i Valors Ètics (recompte: 6)
- Història (recompte: 6)
- Castellà (recompte: 5)
- Matemàtiques (recompte: 5)
- A ninguna (recompte: 3)
- Biologia (recompte: 2)
- Física i química (recompte: 2)
- Educació física
- Ciències
- Es nota en totes
- Expressió artística
- Llengües
- Penso que en quasi totes les assignatures es nota

8. Indica a quines assignatures creus que es nota encara més.

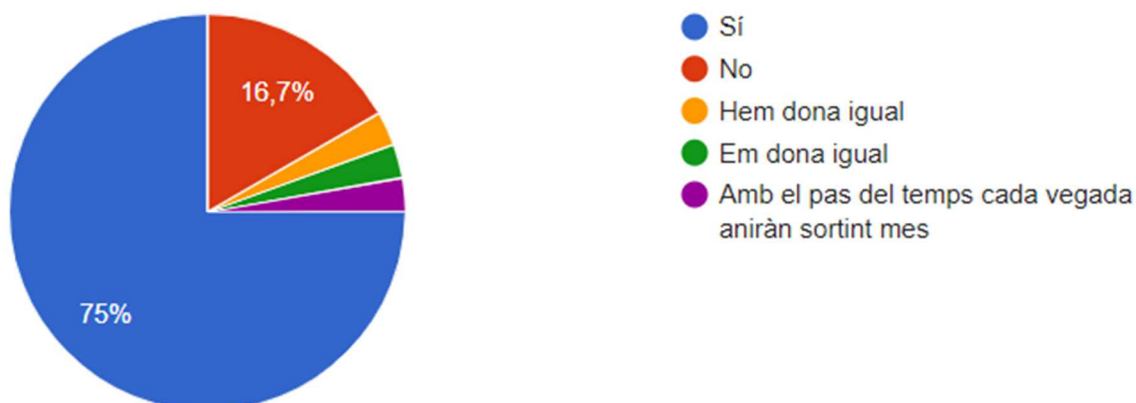
- Història (recompte: 13)
- Català (recompte: 10)
- Castellà (recompte: 7)
- Educació física (recompte: 6)
- Biologia (recompte: 3)
- Filosofia (recompte: 3)
- Matemàtiques (recompte: 3)
- Tecnologies de la Informació i de la Comunicació (recompte: 3)
- Socials (recompte: 2)
- Química (recompte: 2)
- A totes les de llengua (recompte: 2)
- Francès

9. Per què creus que no coneixies a Lola Anglada, com tantes altres dones, abans d'aquesta classe?

- No li han fet cas mai
- Perque les hem escoltant mes
- Perquè no surten al llibre ja que al ser dones en aquella época no les feien gaire cas
- Perquè no es coneixia casi res

- Perquè no era molt famosa
- Per que no hi surt en el llibre
- Ni idea
- Perqué aloimllor no se'la hi dona la importància que mereixen per el simple fet de ser dona
- Perquè no se'ls hi dona tanta importància a les autores com als autors
- No llegeixo
- Nose
- Perquè no es tan estudiat com alguns autors homes
- Per que no ho treballem al llibre
- Perquè treballem més als homes
- Perque no la treballem amb profunditat
- Per que el seu nom no es sent tant
- Perqueno tenen tant reconeixement i no surt al llibre de text
- Perqué donen més importància als dones de la mateixa época
- Per què no s'els dona tanta importància
- Perquè no està molt vista
- Perque no apareix en el llibre de text
- Porque no son tant importants com els que surten al llibre d'història
- Perquè no sortia al llibre.
- Per que als llibres no donen tanta importància a les escriptores.
- Perquè el treball de les dones no es reconeix tant com el dels homes, i per això no apareix al llibre.
- perque en general els homes han sigut mes importants
- potser que no tinguí tantes obres bones com els altres
- Crec que les dones no estan mes visualitzades com els homes
- Per culpa del pensament antic
- Perque mai he buscat informació sobre aquest temàtica
- Perquè no trobem tantes dones com homes als llibres.
- Perquè no es dona el coneixement que es mereixen.
- por la classe de catalan
- No se
- Perquè crec que no es tan coneguda com els homes.

10. T'agradaria tenir més referents femenins als llibres de text?

11. Nombra a tres persones, homes o dones, indistintament del seu origen, nacionalitat o religió, que siguin els o les teves referents.

- La meva mare el meu pare i les meves germanes
- ningú
- Els meus pares, Harry Styles i Taylor Swift
- Messi, Fermin, Lamine Yamal
- Morad, Messi, Karol g
- Messi, Martín Braithwaite, el meu avi
- Jon Z, Teresa Mendoza i Titi
- antonio recio
- Mon pare, Messi i Steve Jobs.
- Anselm Lluch, Rosa Colilles i Cristiano Ronaldo
- No se
- El meu pare i el meus abis
- La meva mare i les meves abies
- La meva mare, ma meva àvia i el meu pare
- la meva mare la meva avia i la meva amiga
- Mare,pare i germà
- la meva mare, la meva avia i la meva tieta
- La meva mare, el meu pare i la meva àvia
- la meva avia, la meva mare i la meva tieta
- La meva mare, el meu pare i els meus avis
- La meva mare el meu pare i la meva àvia
- La meva mare, el meu pare i la meva avia
- la meva mare, mun germa, amadeo llados
- Fernando Alonso, Cristiano Ronaldo, Lionel Andres Messi
- La meva mare, el meu pare i la meva àvia.

- La meva mare, la meva germana i la meva àvia.
- La meva mare, el meu pare i el meu germà.
- Fernando Alonso, The Rock i Pablo Motos
- la meva mare, avia, avi
- La meva mare, el meu pare i els meu germans
- La meva àvia, la meva mare i el meu pare
- La meva mare, el meu pare i la meva germana
- La mare, el pare i la meva àvia.
- Nessa Barrett, Rosalía y la Zowi.
- Jose Juan Exportero del Alcoyano, mis padres
- Lionel Andrés Messi Cuccittini, Fernando Alonso Díaz,
- Rosalia, Kylie Jenner i La Zowi.

